

**NORMAN MANEA
DESPRE VIZUINA**

„În măsura în care Palade și Dima trimit la persoane cunoscute, este vorba de un pretext literar.” *Vizuina*, o narațiune fascinantă despre iubire, eșec și speranță.

Citiți interviul ÎN » PAGINA 3

PRIMUL MAGAZIN CULTURAL DIN ROMÂNIA » APARE SÎMBĂTA » WWW.SUPLIMENT.POLIROM.RO

Suplimentul DE CULTURĂ

1,5
LEI

NR. 245 » 17 – 23 octombrie 2009 » Săptămînal realizat de Editura Polirom și „Ziarul de Iași” » supliment@polirom.ro

**SCRISOARE
PENTRU MELOMANI**

**Căsnicii și divorțuri
muzicale**

Victor Eskenasy

Indiferent de păcatele manageriale invocate, a interzice unui dirijor să mai conducă vreodată prima orchestră națională a țării este un act de o aroganță inacceptabilă.

ÎN » PAGINA 13

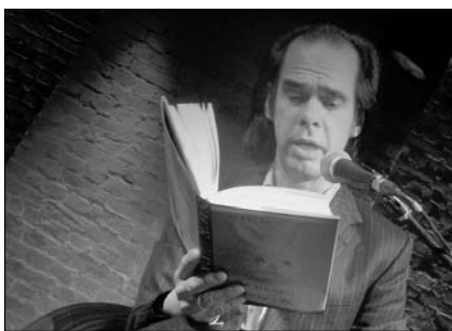

**„Meritul e al
Hertei Müller.
Dumnezeu și
popoarele stau
în alt sertar”**

Grupaj realizat de George Onofrei

Marius Oprea, Ion Bogdan Letter și Costi Rogozanu vorbesc despre succesul pe care îl vor avea cărțile Hertei Müller, dar și despre „restanțele” României față de scriitoarea germană născută în Banat.

ÎN » PAGINA 5

**Nick Cave în
România. Pentru
lectură!**

Alina Purcaru

Ce au în comun plictisul de corporație, muzica făcută de Ein stutz und die Neubau, bancurile cu pușcăriași înfierbîntați și desenele animate?

ÎN » PAGINA 4

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

Str. Revoluției nr. 89

Publicăm în acest număr avanspremierea editorială a unui volum care, probabil, va rămîne un reper al seriei „după 20 de ani”. De la începutul anului, media românești s-au întrecut în a rememora anul 1989. Antologia coordonată de Dan Lungu și Lucian Dan Teodorovici (care va apărea în curînd în colecția „Ego-grafii” a Editurii Polirom) ferește publicul de orice concluzie jurnalistică. Ea reunește 19 povești de viață ale unor personaje cunoscute și foarte diferite în același timp: de la cei care au luat calea exilului, iar decembrie '89 i-a surprins în țările adoptive, la cei care au trăit Revoluția pe pielea lor și cărora acest moment le-a schimbat radical viața.

**Texte de Dan Lungu,
Lucian Dan
Teodorovici,
Norman Manea,
Solomon Marcus,
Toni Grecu și
Laure Hinckel**
ÎN » PAGINILE 8-9

CIRCUL NOSTRU VĂ PREZINTĂ:

Culese de pe www.teodorovici.ro

Colegul nostru se află momentan în misiune la Tîrgul Internațional de Carte de la Frankfurt. A ratat căderea Guvernului, prin urmare săptămîna aceasta reia aici, în locul rubricii obișnuite, două postări recente de pe blogul personal.

Comunismul ruminat

Am citit pe Internet un text ce pare a fi scris de un tînar, cel puțin după numele site-ului pe care apare: www.amdoar18ani.ro. Deși, din text, înțelegem că-i un tînar ceva mai în vîrstă. Nu i-aș fi dat mare importanță, în fond e doar o părere cerută de administratorii site-ului, dacă nu aș fi observat, în diverse discuții pe care le-am avut, că opinii asemănătoare au foarte mulți dintre cei care se-nvîrt în jurul vîrstei de 20.

Pe scurt, dacă ați intrat pe link ați văzut deja, e vorba de-o perspectivă destul de roză asupra comunismului românesc, care-i pare autorului plin de ches-tii pozitive în contrapondere cu ceea ce se-nîmplă acum. Le știm, fac parte și din discursurile multor nostalgici: aveam servicii/acum n-avem; n-aveam „prea multă” mîncare, dar oamenii mizau pe descurcarea și mesele erau tot pline/acum n-avem bani pentru a cumpăra mîncarea „plină de E-uri”; aveam cozi/avem și-acum în supermarketuri,

la bănci; aveam salarii decente/acum n-avem. Etc.

O să spun simplu ce cred: perspectiva asta e a dobitocului perfect. A dobitocului în sensul de animal. Nu vreau să conving pe nimeni, nu asta-mi propun. Însă cînd aud vorbindu-se despre comunism în termeniiăș-tia, fie în discursurile unor „proletari” din acele vremuri, care și-au acceptat condiția de dragul unei mediocrități sigure, fie în discursuri imberbe ale u-nora care n-au prins perioada

decît din articolașe expuse de

diverse gazete roșii-verzului, n-am cum să nu mă enervez.

Spuneam că-i perspectiva dobitocului deci. De-asta: pentru că dobitocului, mă refer la cel domestic, îi ajunge să aibă un stăpîn de care să depindă într-ale mîncării, chiar dacă stă într-un țarc (cocină, staul etc.) strict limitat. Pentru că dobitocul reduce totul la ceea ce pare siguranța imediată – n-are nevoie de libertate de „exprimare”, n-are nevoie de nici un soi de libertate, el doar acceptă ce i se dă. Pentru că dobitocul uită repede că a fost lovit cu biciul sau cu parul atunci cînd i se toarnă niște lă-turi în troacă. Pentru că dobitocul e educat prin intermediul fricii și trăiește în funcție de fricile care-l condiționează. Pentru că dobitocului nu-i pasă cînd „colegii” de țarc (staul, cocină etc.) sînt sacrificați. Pentru că...

Mă revoltă, mă enervează, ziceam, asemenea păreri. Pentru că mi se par degradante chiar pentru cei ce le emit. Ele nu pot să aparțină decît unor oameni care aspiră la sublima mediocritate. La liniștea aceea de crepuscul,

în care pot să se piardă liniștiți printre mii de alte umbre. Dacă asta e umanitate, în opiniile u-nora, atunci mă bucur să știu că nu mă regăsesc deloc în ea.

În rest, știu, mulți ar putea veni cu teorii ale conspirațiilor, cu „decadența” prezentului, cu „incultura generalizată”, cu venalitatea actuală ș.a.m.d. Eu prefer să trec peste toate acestea pentru simpla șansă de a putea să scriu despre ele. Chiar dacă prin scris nu le rezolv. Îmi rezolv însă acea nevoie de a-mi confirma, măcar prin libertatea proprie, că sînt om, nu dobitoc.

Nobelul Hertei Müller

Mă bucur foarte pentru Nobelul luat de Herta Müller. Faptul că România îi este asociată poate însemna ceva și pentru alți scriitori români. Faptul că Herta Müller, apoi, cunoaște literatura noastră contemporană și recomandă scriitori români poate însemna și mai mult.

Pe de altă parte, văd că deja au început „instituțiile mass-media”

să titreze: „Nobel pentru România!”, „Scriitoare română laureată cu Nobel!” etc. Înțeleg bucuria, dar ar fi bine ca entuziasmul să fie corectat și de informațiile reci de pe site-ul oficial. Herta Müller reprezintă Germania, țară care a și propus-o în repetate rînduri la Nobel și în care a cîștigat numeroase & prestigioase premii literare.

Povestea românească a Hertei Müller e mult mai tristă. Ține de comunism și de felul în care au știut ei, cei care ne reprezentau pe-atunci, fie că am vrut sau ba, să dea un șut tuturor celor ce le stăteau în gît. Știu deja, vor apărea multe comentarii & citate din declarații ale scriitoarei deloc favorabile României. Chiar nefavorabile României de azi. Mi-ar plăcea însă ca ăia care se vor revolta să știe și motivele pentru care Herta Müller avea/are păreriile acestea despre țara ei de origine.

Oricum, dincolo de toate acestea, e un moment în care, fie și prin „alianță”, cred c-ar trebui să ne simțim bine. O mai scriu o dată: eu unul mă bucur foarte mult.

TEO

GHEO

ROMÂNII E DEȘTEPȚI Herta... Who?

Radu Pavel Gheo

La începutul lunii octombrie, cînd s-a anunțat că Premiul Nobel pentru Literatură pe anul 2009 a fost acordat prozatoarei germane Herta Müller, originară din România, iar știrea a făcut imediat ocolul globului, au fost destui cei care s-au întrebat *Herta... Who?*, „Care Herta?” Cine e această Herta Müller din Germania, adică din România, adică...? Adică cum?”. Asta pentru că biografia și destinul Hertei Müller sînt strîns legate de o istorie complicată, lungă de sute de ani, o istorie a colonizării și a emigrației, dar și de marile flageluri ideologice ale secolului XX, nazismul și comunismul.

Faptul că, de exemplu, în Statele Unite numele scriitoarei româno-germane e mai puțin cunoscut nu trebuie să ne mire foarte tare. Diversitatea culturală a Europei e greu de reflectat într-o țară cît un continent, unde scriitorii europeni buni pătrund în număr restrîns și cu mare greutate, tocmai pentru că sînt numeroși. Presupun că nici în Europa nu e o autoare extraordinar de cunoscută publicului larg – sau nu a fost pînă acum. Însă cei care au citit-o i-au recunoscut valoarea. Chiar ar

putea crede cineva că prezența ei constantă pe lista scurtă a Nobelului ca reprezentantă a Germaniei, adică a uneia din marile forțe culturale ale Europei și ale lumii, a fost pur întimplătoare?

Uimitoare, amuzante, dar uneori și întristătoare mi s-au părut reacțiile presei din România, care a fost complet bulversată de veste. Cred că „presarii” noștri s-ar fi bucurat mai tare dacă premiul ar fi fost primit de un autor american, austriac sau ugandez. Le-ar fi pus mai puține probleme. Așa, originea și legătura Hertei Müller cu România (țară și spațiu care reprezintă tema constantă, obsesia existențială a scrierilor ei) i-au făcut în multe cazuri să clacheze ca un calculator suprasolicitat. A ieșit la iveală și nivelul redus de pregătire culturală al jurnaliștilor de la noi, care au încercat să lămurească (și să se lămurească și ei) cine e Herta Müller și cum e ea.

A fost numită „scriitoare româncă” – ceea ce e și nu e. Problema e mai complicată și mă tem că românii, obsedați de asimilarea românității cu etnia română (și, eventual, religia ortodoxă), o vor pricepe greu. Concret însă, pînă în momentul de față scriitoarea a trăit mai mult de jumătate din viață în România:

într-un sat șvăbesc din Banat și mai apoi în Timișoara.

O tînară de la Realitatea TV ne-a informat că scriitoarea a fost urmărită de „poliția ceașistă”. Poliția ceașistă! Ceaușescu (de fapt statul român socialist, condus de Nicolae Ceaușescu) avea miliție, avea Securitate, avea armată și chiar și un fel de formațiuni de apărare civilă, dar poliție nu. Poliția era una din forțele de opresiune ale capitalismului. Statele socialiste aveau miliție.

La un moment dat a fost pomenit și fostul ei soț, tot etnic german și fost cetățean român, emigrat în Germania: Richard Wagner. Reporterița l-a pronunțat însă „Riciard”, americaneste, ca și cum pentru români limba engleză ar fi singura limbă străină existentă (ceea ce nici nu-i chiar așa departe de adevăr, de vreme ce am început să scriem Trotsky și Gorbachev).

În ziua decernării premiului, pe posturile TV românești s-a tot vehiculat ideea că n-a publicat nici o carte în limba română, ci exclusiv în germană. A trecut ceva vreme pînă cînd puținii oameni informați au corectat radicalismul afirmației: la Editura Polirom apăruse un volum de poeme-colaj compuse de Herta Müller direct în limba română, volum intitulat *Este sau nu este Ion*.

În fine, o precizare pur formală: Herta Müller, ca și alți scriitori originari din România și emigrați în străinătate, este de mulți ani membră a Uniunii Scriitorilor din România, filiala Timișoara.

SUPLIMENTUL LUI JUP

NORMAN MANEA DESPRE CEL MAI RECENT ROMAN, VIZUINA:

„În măsura în care Palade și Dima trimit la persoane cunoscute, este vorba de un pretext literar“

Săptămîna aceasta, în Seria de autor „Norman Manea” de la Polirom a apărut un nou volum: este vorba despre romanul mult-așteptat al scriitorului, *Vizuina*. O narațiune fascinantă despre iubire, eșec și speranță, noul roman al lui Norman Manea este un veritabil „thriller” literar care, cu o irezistibilă putere de sugestie, poartă cititorul din atmosfera comunistă și postcomunistă a României în tensiunile și burlescul Americii de dinainte și de după 11 septembrie 2001.

Interviu realizat de George Onofrei

Pe de o parte, seria dvs. de autor cuprinde acum un roman nou, pe de altă parte, tema asasinării lui Ioan Petru Culianu este cuprinsă în volum. Un asasinat rămas misterios pînă în zilele noastre. Care a fost miza înglobării acestei teme în noua dvs. carte? Putem vorbi și despre o miză personală în afară de cea literară?

Vizuina este un roman și așa sper să și fie receptat. Faptul că se inspiră, pe unul din traseele sale epice, din realitate (pe care o și „variază”, conform cerințelor textului) nu îl face copia realității. Tema centrală a cărții este exilul. Gaspar, Gora, dr. Koch, Palade și logodnica sa Ayesha, Dima, Lu, șoferul de taxi Boltanski, chiar și italianca Beatrice Artwein sau vietnameza care este șefa securității colegiului unde preda Gaspar sînt, toți, exilați, precum și multe alte personaje episodice, tot exilate. Teme colaterale ar fi dragostea, dictatura comunistă, biblioteca, suspiciunea, America, terorismul islamic, Holocaustul, capitalismul globalizat, computerizarea existenței. Asasinarea – în roman – a lui Palade, personaj secundar, își are importanță în carte în măsura în care potențează anxietatea lui Peter Gaspar, unul dintre cele trei personaje centrale, alături de profesorul Augustin Gora și iubita amîndurora, Lu. Am fost, firește, extrem de tulburat de „cazul Culiianu” (cum s-ar fi putut altfel?). Nu văd însă „miza” personală aici. Eu nu sînt personaj în roman, sînt autorul de pe copertă. „Naratorul”, personaj fictiv el însuși, nu este Norman Manea, cel mult un dublu infidel.

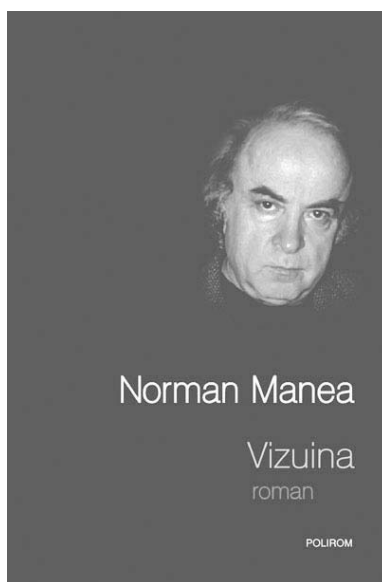
Legăturile cu acest caz ale extremei drepte exilate în Statele Unite

nu au putut fi demonstrate încă. Documentarul Luciei Hossu-Longin despre moartea lui Ioan Petru Culianu include această pistă, însă nu îi prezintă pe foștii membri ai extremei drepte românești care au trecut Oceanul drept o forță, ci lipșiți de unitate, ajunși oricum la o vîrstă foarte înaintată. Care este opinia dvs. în acest caz?

Vizuina nu elucidează asasinarea personajului Palade, cu atât mai puțin asasinarea, reală și tragică, a lui Culiianu. Nu mi-ar fi trecut prin cap să dezleg eu, printr-un roman, enigma acestei oribile crime pe care, din cîte știu, nici poliția americană, nici cea română nu au izbutit s-o elucideze. În măsura în care personajele Palade și Dima trimit la persoane cunoscute (Culiianu, respectiv Eliade) este vorba de un pretext literar, cerut de trama și structura romanească.

Opinia mea personală în această privință are prea puțină importanță, de vreme ce nu sînt expert în asasinare, nici criminolog, nici măcar avid consumator de romane polițiste. Presupunerea larg acceptată că acest odios asasinat ar fi fost executat de Securitate în complicitate cu unii naționaliști extremiști ai comunității române din Chicago poate avea, desigur, verosimilitate. Sînt argumente în acest sens. Dar doar poliția sau, cine știe, vreunul dintre „proiectanții” sau executanții sinistre operații ar putea clarifica, definitiv, teribilul caz.

Am putea spune că și dvs. ați comis „păcatul” lui Culiianu de a fi criticat „latura naționalistă a lui Eliade”. De altfel, ați și primit o scrisoare de amenințare la Bard, dar spuneți că s-a dovedit a fi o farsă, fără legătură cu legionarii și moartea lui Culiianu. Credeți că dacă astăzi ați fi scris acel articol despre

Norman Manea, *Vizuina*, Seria de autor „Norman Manea”, Editura Polirom, 368 de pagini, 39.95 lei

» **„Reeducarea” prin exil, nu odată dură, este o extraordinară școală a confruntării noului, a necunoscutului din afara ta și din tine însuși, a capacității de schimbare.**

Eliade, și nu la începutul anilor '90, reacția lumii intelectuale românești ar fi fost mult mai calmă?

Textul meu rezistă, cred, timpului. Este un text onest și echilibrat. A provocat o violență și mult prelungită reacție în România, deși nu era decît o recenzie într-o revistă culturală săptămînală americană. Între timp, au apărut cărți temeinice dedicate temei, România a intrat în Comunitatea europeană, discursul public s-a mai ameliorat, audiența s-a mai obișnuit cu alte criterii de judecată și comportament. Poate că și textul meu de „pionierat”, și scandalul pe care l-a provocat (dirijat, firește, spre Norman Manea, nu spre Mircea Eliade) au schimbat ceva. Am plătit scump îndrăzneala, dar poate a folosit. Majoritatea studiilor apărute între timp în țară menționează impactul textului meu.

Personajul principal al romanului Vizuina este un exilat care nu pierde legătura cu țara de origine. Poate

un exilat să își schimbe viața fără să penduleze permanent între două lumi? Cît durează reeducarea, aproape de replica personajului dvs. – „America mă reeducă”?

„Reeducarea” prin exil, nu odată dură, este o extraordinară școală a confruntării noului, a necunoscutului din afara ta și din tine însuși, a capacității de schimbare. Pendularea între acolo și aici, trecut și prezent, este adesea traumatică sau măcar derutantă, dar nu neapărat inutilă. Durata acestei „Didactica Nova” depinde de vîrstă, temperament, profesie, locație, persistență, atîtea altele. Schimbarea nu este totală, mai niciodată.

Este ficțiunea un instrument mai puternic decît jurnalul, care poate deveni, cum se spune în carte, „o oglindă cariată de muște și aburită de respirația autorului”?

Jurnalul are valoare în măsura în care este absolut onest și rareori este. Ficțiunea dispune de alte mijloace, altă anvergură, alte grade de libertate. Atunci cînd este acută, originală, profundă poate, eventual, oferi sugestii inedite și revelatoare pentru o mai largă și mai adîncă înțelegere a destinului uman – și atunci, dacă nu mai ales atunci cînd destinul confruntă situații extreme, radicale, „totalitare”.

Bunny Munro anunță venirea lui Nick Cave în România. Pentru lectură!

Nick Cave este la al doilea roman, *Moartea lui Bunny Munro*, și nu prezintă nici o stângăcie. În seara lansării cărții (pe 9 octombrie, în club Control din București), Bogdan-Alexandru Stănescu, coordonatorul colecției „Biblioteca Polirom”, a anunțat că Nick Cave vine anul viitor în România.

Alina Purcaru

Ce au în comun plictisul de corporație, muzica făcută de Ein stutz und die Neubau, bancurile cu pușcăriași înfierbântați și desenele animate? Ar putea fi începutul lung al unui banc prost? De fapt, răspunsul corect e o discuție într-un bar, ca de la fan la fan, despre Nick Cave sau, cum s-a întâmplat vinerea trecută, despre ultimul roman al său,

Moartea lui Bunny Munro, publicat recent de Polirom.

Au discutat așadar, într-un club underground din București, despre volum oameni care de obicei ascultă altceva decât Nick Cave citind din *Bunny*... Nu, nu s-a întâmplat live, Poliromul a venit la lansare cu înregistrarea și oamenii l-au ascultat pe Nick Cave lecturând egal, concentrat și grav, despre următoarele: „femei fericite și bine dotate, care își plimbă cîinii, cupluri care chiar copulează pe gazonale însoțite, gagică întinse pe plajă, sub norii cu forme erotice, (...) mame singure și delicioase, sîni voioși de păpuși depilate și în bikini, fundurile pline de nisip ale femeilor venite de la plajă”.

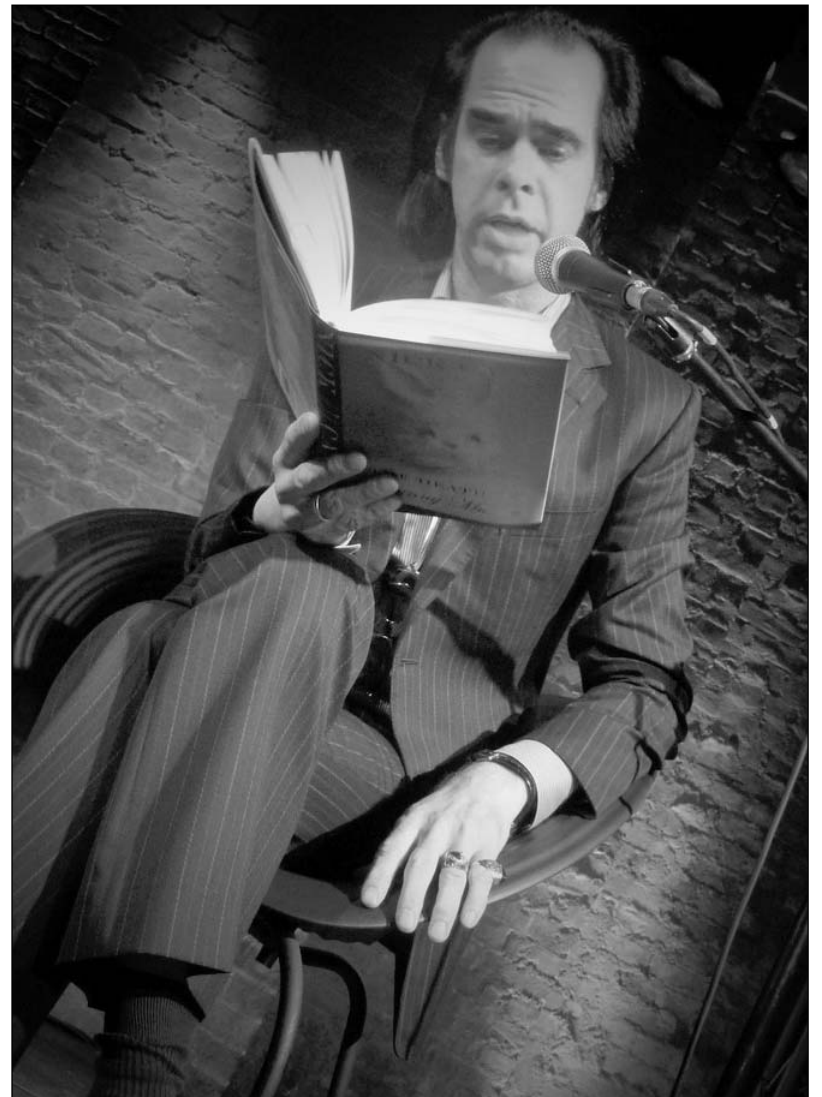
Sună trashy, dar e doar *captatio benevolentiae*, undeva pe la începutul cărții, care pînă la sfîrșit se transformă în cu totul și cu totul altceva. Despre transformarea lui Nick Cave din muzician în scriitor, despre Nick Cave și muzica lui totală, care, și ca scriitor debutant, i-a garantat un cec în alb, dar și despre extinderea domeniului luptei pentru literatură, dinspre muzică, au vorbit în seara lansării Costi Rogozanu, Andrei Gheorghe, traducătorul Ciprian Șiulea, Vasile Ernu și Bogdan-Alexandru Stănescu.

Aviz angajaților ieșiți la o bere

A început Costi Rogozanu. Citise cartea în *pdf, la birou, între alți douăzeci

de oameni care făceau douăzeci de alte lucruri cu viteza și presiunea specifice. Citise cartea într-un birou corporatist, așadar mărturisirea n-a fost una gratuită, date fiind câteva pasaje din romanul pe care tocmai îl dăduse gata. E în roman o scenă în care Bunny tatăl îl învață pe Bunny Junior despre viață, sau, cum a zis Rogozanu, un fel de învățăturile lui Neagoe către fiul său, Bunny Junior. Și atunci Bunny tatăl, comis-voiajor de meserie, îi dă fiului pilda copacului cu trunchi gros: oricît ai scutura de el, nu pică nimic. În schimb, la pomul pricâjit, cît de puțin tot te alegi cu ceva dacă tragi de el. A urmat, firesc, decodarea pildei, aviz angajaților ieșiți la o bere, la sfîrșit de săptămînă: „copacul subțire e fraierul sărac” de care trag toți: guvernul și taxele, „nenorocitul de proprietar, consiliul local”, în fine, lista e deschisă.

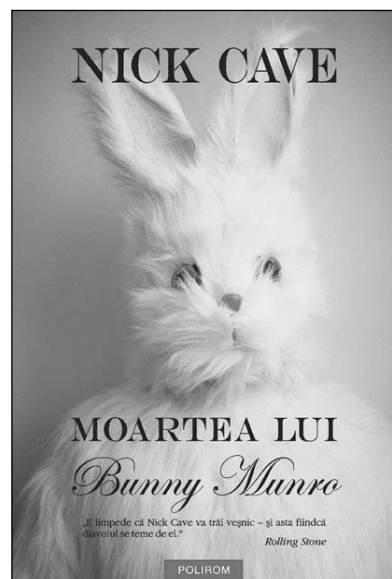
Nu doar de glumele și bancurile lui Bunny s-au agățat invitații în seara lansării. Tot Costi Rogozanu a amintit că oamenii din muzică au început prin a confisca practic poezia, pe care o fac mai bine decât poezii declarați. Dacă se întind și spre roman – dovada tocmai se lansa – chiar avem la ce să ne gîndim serios. Că *Moartea lui Bunny Munro* nu e un moft de vedetă cu impresii de literat au spus-o și Rogozanu, și traducătorul, Ciprian Șiulea: Nick Cave a ars etapa gafelor de începător și, în scris, își vede de treabă ca orice alt scriitor care știe meserie. Andrei Gheorghe va citi romanul. Nu apucase s-o facă, dar nici nu avea de gînd să discute despre carte, ci despre artistul pe care, la un moment dat, a vrut să-l aducă în România. Venea doar împreună cu trupa Ein stutz und die Neubau, iar onorariul nu era neglijabil (aici Gheorghe s-a expus unor bancuri pe seama propriului onorariu și a plusat în stilul cunoscut!). Nick Cave e între cei puțini aleși, cel puțin pentru Andrei

Gheorghe (You rock, Nick!), și va veni în România pînă la urmă. Bogdan-Alexandru Stănescu a dat vestea: vine la anul, dar nu să cînte, ci să citească.

Pînă atunci, romanul lui chiar rămîne de citit, fără rezerve, chiar dacă pentru unii faptul că acum o lună s-a lansat

în peste 31 de țări poate suna suspect. Sub pojghita plastifiată a dezabuzării și a kitsch-ului manevrat cu cinism, se așază apele unei sensibilități care are obișnuința statului pe gînduri și pentru care valorile sinelui există, tocmai pentru că riscul pierderii lor bîntuie fiecare paragraf.

Nick Cave, *Moartea lui Bunny Munro*, traducere din limba engleză și note de Ciprian Șiulea, Biblioteca Polirom, Editura Polirom, 2009, 256 de pagini, 23.95 lei

Mutu, inteligența și un mic oximoron

E foarte greu să-ți aduci inteligența la nivelul talentului. Constatarea îi aparține lui Radu Cosașu. Ea apare în prefața unei superbe cărți scrise de Ioan Chirilă, dedicată poveștii a doi campioni români: Ion Țiriac și Ilie Năstase. Despre campioni este vorba și în rîndurile care urmează. Sau, mai bine spus, e vorba despre cei care arată a campioni, dar nu au vreo treabă cu sferile astea.

E foarte greu să-ți aduci inteligența la nivelul talentului. Adrian Mutu nu a învățat

lecția asta simplă, dar care face parte din kitul de supraviețuire al oricărui individ înzestrat. Și nici nu o va învăța vreodată. La fel cum nu va înțelege vreodată că presa nu se transformă în bîta decît în situațiile în care indignarea audienței se apropie foarte mult de nesimțirea exponenților ei. Sînt oameni cu vizibilitate, care uită cumplit de repede că morala publică funcționează fără vreo abatere și sancționează orice derapaj al foștilor săi preferați.

E foarte greu să-ți aduci inteligența la nivelul talentului. Vreți probe, domnule Mutu? Înaintea meciului cu Serbia, ați fost la o băută. Dumneavoastră spuneți că nu a fost băută, ci doar o șezută. Chiar și așa: cîți campioni adevărați pierd o noapte înaintea unei competiții? După partidă, ați rupt primul rîndurile, fără a vă lua la revedere de la colegi și de la antrenori. Lider de generație? Să fim serioși, un lider nu se comportă așa decît în poveștile cu despoți

care sfîrșesc tragic. „Să nu se uite ce am făcut eu pentru națională”, parcă așa ceva v-am auzit slobozind pe gură, la două-trei zile de la ultima dvs. pățanie. Ce ați făcut pentru națională? Meseria, cumva, atunci cînd v-ați amintit că – hm – asta e ceea ce ar trebui să faceți de fiecare dată? Și încă două mici dovezi, domnule Mutu. Ce ați căutat într-o seară la o emisiune TV, amenințîndu-vă reciproc cu nașul dvs., onorabilul Nicu Gheargă? Un om care vrea să arate că a

LA LOC teleCOMANDA

Alex SAVITESCU

înțeles ceva din marile greșeli recente sau mai îndepărtate își vede de treabă și răspunde doar cu discreție și cu fapte. Un ultim lucru: cum vă simțiți dvs., ca om cu familie, la 30 de ani impliniți, cînd mama dvs. iese în public să vă ia apărarea?

E foarte greu să-ți aduci inteligența la nivelul talentului. E bine să repetăm fraza asta pînă cînd obosim. Sau pînă cînd cei care ar trebui

s-o știe or s-o-nțeleagă. Ion Țiriac, personaj principal în cartea menționată, juca vara tenis în Cupa Davis și iarna participa cu România la Campionatul Mondial de hochei. Adrian Mutu nu este, ca de altfel multe din personajele publice de astăzi, decît un exemplu caricatural al sportivului de top. De s-ar strecura în cartea *Ar fi fost prea frumos*, ar fi doar la „Erată”.

„Meritul e al Hertei Müller. Dumnezeu și popoarele stau în alt sertar”

La o săptămână de la anunțul privind câștigătorul Premiului Nobel pentru Literatură, publicăm trei opinii legate de succesul Hertei Müller. Istoricul Marius Oprea, director al Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România și prieten al autoarei, și criticii literari Ion Bogdan Lefter și Costi Rogozanu vorbesc despre succesul pe care îl vor avea cărțile Hertei Müller, dar și despre „restanțele” României față de scriitoarea germană născută în Banat.

(Grupaj realizat de George Onofrei)

MARIUS OPREA:

„Probabil că ea este considerată în continuare spion”

La aflarea veștii că Herta Müller a câștigat Premiul Nobel pentru Literatură, presa a reacționat ca și cum ar fi câștigat echipa națională de fotbal a României un meci...

Festivismul acesta mi se pare cu totul și cu totul deplasat. Herta Müller, când vine în România, pleacă tristă de aici, în mod evident. Întotdeauna se întâmplă așa și a avut toate motivele să plece tristă. Poate acum, în sfârșit, îi vor da dosarul de la Securitate.

Ce sau cine anume o împiedică pe scriitoare să-și vadă dosarul?

Întrebați-i pe cei de la serviciile de informații. Probabil că ea este considerată în continuare spion, deși acum are un Nobel, probabil că cei care au urmărit-o pe ea sînt în continuare în funcție. Există doar aceste două căi, altceva nu vād.

Cărțile sale sînt prezente pe piața românească de ceva vreme, dar Herta Müller nu a ajuns să cunoască

o notorietate foarte mare. De ce credeți?

Pentru că aici într-adevăr există un fel de elită culturală care se autoimpune și, din nefericire, Herta Müller nu face parte din nici un fel de clan. Ea este Herta Müller și atât. Nu face parte din găști literare, găști politice sau politico-literare. Ea nu a încercat niciodată de cînd o știu să influențeze într-un fel sau altul ceea ce se întîmplă în jurul ei, profitînd de alți oameni și creînd cîmpuri de influență. Într-o asemenea situație este foarte greu să pătrundă într-o țară în care de obicei se percepe o taxă de protecție la intelectualii.

Care credeți că sînt metodele prin care oamenilor ar trebui să li se explice destinul autoarei?

Am pus la punct un proiect de genul acesta la Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România pe care, de fapt, l-am născut în discuțiile cu ea într-un fel. E vorba de „Poporul pierdut”. Tătarii, turcii, toate nenorocirile, ciumele, tot ce a trecut în Transilvania

în Evul Mediu nu i-a dislocat pe sași, nu i-a mutat din loc.

A reușit comunismul.

A venit comunismul și gata. Nu mai avem sași. De fapt, asta este tragedia pe care o resimte Herta, iar ea spune clar și răspicat ceea ce simt toți sașii care au plecat din România.

Herta Müller este o scriitoare care acceptă foarte greu elogiile. Cum credeți că va decurge perioada următoare cunoscînd-o?

Primul lucru pe care intenționez să îl fac cînd voi da de ea, pentru că acum este vedetă – e mai greu să dai de vedete, nu? –, este să o invit la Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România, să țină o conferință și să ne povestească pur și simplu. Nu trebuie să uitați un lucru: este o ființă normală și ceea ce a spus ea este absolut firesc. De asta a câștigat Nobelul.

ION BOGDAN LEFTER:

„Articolul 1 din Constituție este fals, abuziv”

Faptul că o câștigătoare a Premiului Nobel pentru Literatură din România este de etnie neromânească, de etnie germană, șvabească, pune cu stringență și într-un mod aproape brutal întreaga populație românească în fața adevărului indeneșabil: că sîntem o țară multiculturală și, deci, articolul 1 din Constituție care spune că România este stat național etc. este fals, abuziv, așa cum de altfel explică minoritățile etnice, în special cea maghiară, care este cea mai numeroasă și cea mai bine organizată politic. Ar trebui revizuit articolul 1 din Constituție pentru că și România, ca toate țările de fapt, pentru că nu există țări pure etnice, este un stat multicultural. Discuțăm de mult, de două decenii, despre o mulțime de teme de tip identitar și tendințele naționaliste au fost foarte frecvente, foarte acute. Or, acum se pune iarăși o problemă care are de data aceasta, după părerea mea, date favorabile și interesante, pentru că punerea acestor probleme în context, de pildă Tîrgu Mureș, martie 1990, a dus la confruntări de stradă și la desfigurări de oameni, la bătăi crîncene. Să ne amintim cazul *Felix Culpa*, cazul eseului lui Norman Manea despre extremismul de dreapta al lui Mircea Eliade care a dus la reacții foarte agresive împotriva acestuia. Acum nu mai este vorba despre un-

guri, nu mai este un scriitor român evreu care să pună în discuție istoria, tradiția naționalismului românesc, ci este vorba de o scriitoare în primul rînd de etnie germană, aceea etnie minoritară în România probabil cel mai puțin provocatoare de tensiuni, de contrareacții naționaliste iritate.

Dacă vom continua să gîndim în termenii de pînă acum, naționaliști, ideea de România și dacă vom continua să dăm credit articolului 1 din Constituție așa cum este el încă formulat, atunci da, vom continua să avem această problemă. Dacă vom reuși să asimilăm sensul al doilea al ideii de România, românită, multiculturalitate a populației de pe teritoriul țării noastre, atunci problema va dispărea. Probabil că nu o să se întîmple nici prima variantă integral, adică va avea o influență câștigarea Premiului Nobel de către Herta Müller, dar nu trăim într-o lume utopică, deci nici nu se va rezolva brusc problema și nici nu vom progresa așa de rapid către o mentalitate mult mai emancipată, mai tolerantă. Vor mai fi manifestări de gîndire naționalistă în România anilor care vin și, deci, s-ar putea să mai avem și discuții de felul acesta, în care cineva va mai spune: „Sigur, a luat Herta Müller Premiul Nobel. Dar cînd o să-l ia un român român?”.

Intervenițiile (redate aici parțial) au fost extrase din emisiunea „Suplimentul de cultură”, difuzată vineri, 9 octombrie, la Radio Iași.

COSTI ROGOZANU:

„Citind-o, românii vor putea să își cunoască propria țară”

Eu niciodată nu am stat foarte mult să mă gîndesc cine ar putea câștiga, eu am favorizii mei. Cu Herta Müller însă, după ce a câștigat, ca și altora mi-a picat fisa, adică e și acel prilej perfect pentru a o premia pe Herta Müller. Pe lîngă faptul că e o scriitoare extraordinară, să nu uităm că și noi sărbătorim 20 de ani de la căderea comunismului. Să nu uităm că ea are o experiență extrem de prețioasă. A cunoscut ceaușismul,

s-a mutat în Germania, a cunoscut situația de outsider din absolut toate pozițiile și e foarte important ce a scris și despre experiența românească, și despre experiența ei ca german român venit în Germania Federală. Deci Herta Müller nu mai e o surpriză după ce am aflat cu toții. Eu cred că Herta Müller a câștigat singură. Așa cum aproape singură protesta într-o Românie cenușie acum 25 de ani, așa a și câștigat Premiul Nobel, singură. Nu l-a câștigat în numele popoarelor român sau german, ci pentru ea. Și atunci trebuie să îi lăsăm meritul ei și atât. Dumnezeu, popoarele stau în alt sertar.

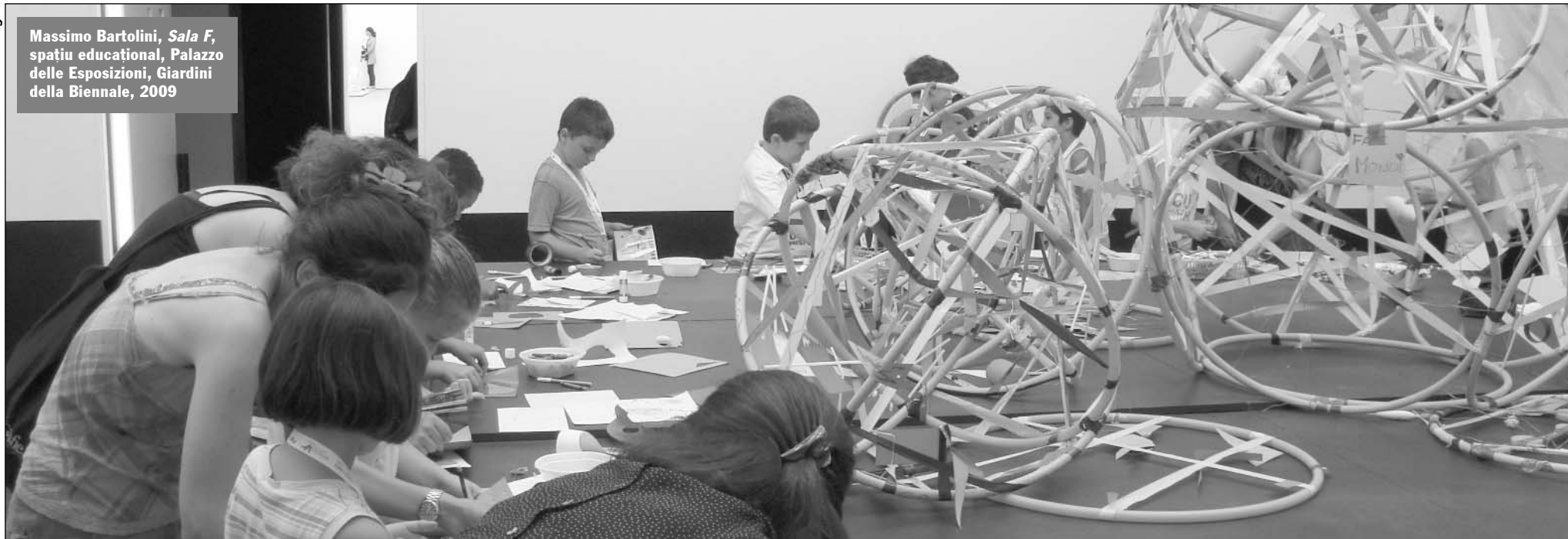
Eticheta Nobel încă are efect în România. Pamuk a avut efectul acesta. Cînd apare Nobel pe copertă, dintr-odată lucrurile se schimbă în bine, iar asta e foarte bine. Poate că românii vor putea să își cunoască propria țară citind-o pe Herta Müller, vor putea să afle o mărturie onestă și absolut expresivă în cărțile ei.

**ROMÂNIA,
„COLȚ DE
NATURĂ”**

Orice îngrășământ s-ar fi folosit, nivelul de practicalitate al horticulturii nu ar fi permis încântarea, chiar și în fața ridicării Pavilionului României la rang de „colț de natură” într-o lume a artefactelor expuse de reprezentanții națiunilor virile economic.

FOTO: Cătălin Gheorghe

Massimo Bartolini, Sala F, spațiu educațional, Palazzo delle Esposizioni, Giardini della Biennale, 2009

BIENALA DE LA VENEȚIA, CU APROAPE O LUNĂ ÎNAINTEA ÎNCHIDERII

La un nou început de lumi

Inspirat din scrierile lui Nelson Goodman cu privire la modalitățile în care se pot construi noi lumi („ways of worldmaking”) prin gândirea funcțională a proceselor de creație, directorul artistic al celei de-a 53-a ediții a Bienelei de la Veneția, profesorul și curatorul suedez Daniel Birnbaum, prezintă o selecție de peste 90 de artiști care, la modul ideal, nu ar concepe arta ca obiect sau marfă, ci ca viziune asupra unor noi posibilități de (re)gândire a lumii. Folosindu-se de diferite resurse psihologice, sociale, politice și culturale, artiștii imaginează și articulează inspirațional ori rațional posibile lumi de locuit și conviețuit.

și decoruri manipulate, accentul nu cade pe estetica artefactualității, ci pe politica instrumentalității. Lucrările de artă servesc astfel reconceperii relațiilor de putere în a permite înfăptuirea creativă de lumi în care viața e ameliorată și just împărțită.

» **Biennale de la Veneția, a 53-a ediție**

» **Fare Mondi/Making Worlds/Facere de lumi**

» **7 iunie – 22 noiembrie 2009**

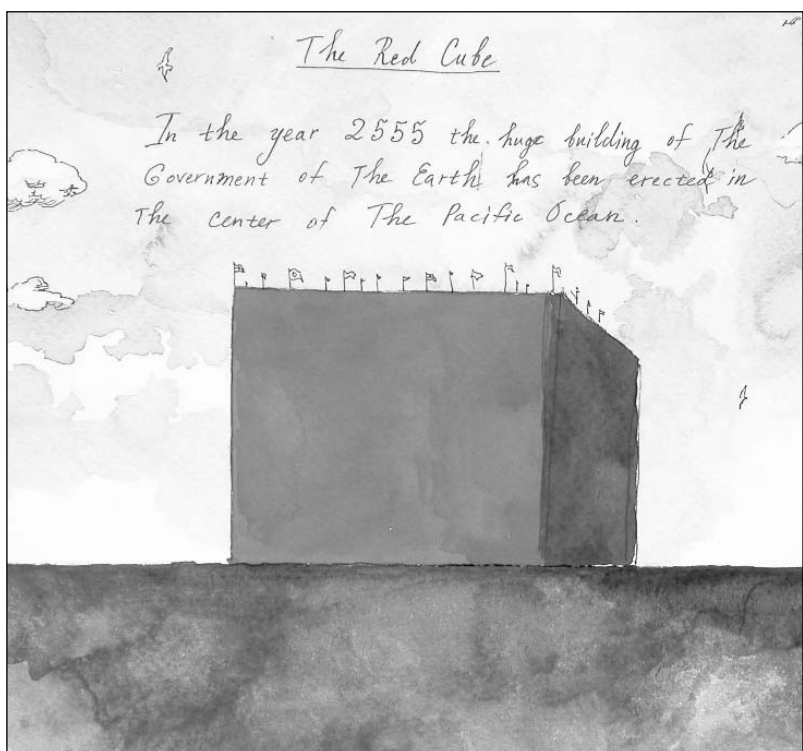
Schițe de lumi

Aventura vizuală pe care o propune Daniel Birnbaum e o nouă luare de notă a pretextului politizării culturale a artei după turnura critică a artelor vizuale în perioada postbelică, exacerbată de analiza noilor evenimente cu impact global din ultimii ani. Aproape că nu mai există estetică fără mesaj și nu mai există transformare a materiei și formei fără semnificație. Arta devine declarație de atragere a atenției asupra problemelor lumii și schițează soluții creative pentru o regândire a poziționării și situării.

Expuse în vaste spații din Arsenale și Giardini, lucrările conotează percepții ale unor lumi deja existente, pe care însă le conștientizăm văzute prin ochii artiștilor, ori denotează reprezentări ale unor lumi care nu există, însă care sînt sugerate de mințile artiștilor. La o privire selectivă, atrag atenția instalațiile de obiecte simbolice cu înțelesuri globale politice și locale culturale ale lui Georges Adéagbo; casa după modelul celor din suburbia clasei mijlocii americane, instalată pe apă de Mike Bouchet, simbolizînd alienarea standardizării dorințelor de împroprietărire; instalația și filmul Ullei von Brandenburg care analizează mecanica teatrului, explorînd comportamentul construit prin interpretare și semnificația gesturilor; ubicuitatea bastoanelor matematice și pictate, de lemn rotund,

ale lui Andrei Cădere; „obiectele coreografice” ale lui William Forsythe, 200 de inele de gimnastică suspendate de tavan la distanțe și înălțimi variabile, chestionînd dinamica mișcării corpului uman ca „fapt al materiei”; orașul-machetă, construit imprevizibil de propriii locuitori virtuali, suspendat în spațiu de Yona Friedman; sculpturile de interacțiune ale Mirandei July, desenînd ori notînd diferite stări pe obiecte cu care oamenii se pot fotografia; critica autoironică a utopismului din „peisajele viitorului” (desene și acuarele în care interferează reprezentări vizuale și texte poetice) ale unuia dintre fondatorii Grupului de Inspecție Hermeneutică Medicală, Pavel Pepperstein; sau desenele cu cerneală pe hîrtie ale Marjetice Potrc, care propune noi moduri sustenabile de locuire în situații de criză ecologică și economică.

În intenția sa de a extinde cu sens spațiul expozițional și în acord cu tendințele actuale de exercițiu al interdisciplinarității artei, designului și arhitecturii, Birnbaum introduce noi spații de socializare în expoziția sa din Giardini, invitîndu-l pe Tobias Rehberger să facă designul de efect optic al unei cafenele, iar pe Rirkrit Tiravanija să construiască spațiul pragmatic

Pavel Pepperstein, *Landscapes of the Future 2555*, 2006, acuarelă, cerneală pe hîrtie, 17,5 x 25 cm, Colecția: SFA, cu permisiunea Galeriei Kamm, Berlin

Cătălin Gheorghe

În „lumea occidentală”, aproape pe toate drumurile se vorbește oarecum la rutină despre efervescența „clasei creative”, în care nu se mai fac distincții clare între tipurile de activități desemnate diferitor categorii de oameni creativi, de la artiști vizuali la literați ori de la designeri (de arhitectură sau de produs) la compozitori de muzică. Genurile artistice se influențează prin deschidere, se hibridizează prin interferență și se resemnifică prin contextualizare. În felul acesta, multe dintre lucrările prezentate în expozițiile de artă vizuale dispun de narațiuni, piese de sunet, gândire de design, abordare cinematografică, teatralizări și coregrafii. Fiecare dintre modurile de exprimare creativă se regăsește acum în rețeaua de contact a culturii vizuale care s-a format acumulator și procesual în raport cu orice altă formă de cultură contemporană.

În pofida faptului că ediția actuală a bienalei apare la prima vedere ca fiind o exacerbare obscenă de desene (într-un înțeles larg), de forme sofisticate și culori vivificate, de obiecte înscenate

**LA PRIMA
VEDERE**

» **În pofida faptului că ediția actuală a bienalei apare la prima vedere ca fiind o exacerbare obscenă de desene, de forme sofisticate și culori vivificate, de obiecte înscenate și decoruri manipulate, accentul nu cade pe estetica artefactualității, ci pe politica instrumentalității.**

FOTO: Cătălin Gheorghe

Mike Bouchet, Casa de pe apă

și funcțional al unei librării. De asemenea, în tendința didactică a marilor expoziții de artă, a fost conceput și un spațiu educațional, realizat de Massimo Bartolini, în care grupuri organizate de copii participă la ateliere de creație.

Grădina României

În Pavilionul României nu e nimic seducător. O construcție arhitecturală simplistă, însă condiționată de rectangularitatea spațiului de expunere, se etalează în câteva încăperi de instalare a lucrărilor și câteva pasaje de trecere gândite ca intervale, din păcate fenomenologice. Intenția e interesantă, caută să iasă din cadrele gândirii expozițiilor în acest spațiu, însă realizarea e precară, salvată poate doar de instalarea

deasupra construcției a unei „grădini suspendate“ care se extinde continuu pe parcursul desfășurării bienalei.

Două filme video ale lui Ștefan Constantinescu sînt instalate la capetele pavilionului, unul într-un spațiu cu scaune de troleibuz, un film despre absurdul indecenței în mijloacele de transport în comun, iar celălalt într-un spațiu cu scaune de cinema, un film despre impactul emigrației documentat în câteva povestiri convingătoare.

În centrul structurii e instalată lucrarea Andreei Faciu, o serie de eseuri vorbite pe diferite voci și piese muzicale de diferite facturi într-un spațiu axat vizual pe rezervorul-butoi de apă care irigă grădina de deasupra construcției.

În fine, în lucrările sale Ciprian Mușan regîndește creativ două texte, prezentînd documentarea fotografică a

cîtorva fragmente din scrierea *Auto-da-Fé* a lui Elias Canetti, însemnate sub formă de graffiti în diferite locuri și pe diferite obiecte din străzile și locurile publice din România, precum și o filmare a interpretării teatrale, cu marionete, a piesei Savianei Stănescu, *Dog Luv*.

În pofida efortului de realizare efectivă a funcționării expoziției, condițiile curatoriale ale Alinei Șerban eșuează: teatralizarea e inofensivă, iar reveria e inefectivă. E prea forțată regăsirea în solicitarea defamiliarizării privitorului față de convențiile cotidianității provocate de diferitele așa-zise narațiuni. Și în structura expozițională e infernal de canicular pentru a-i face pe vizitatori să îndrăznească mai mult decît satisfacerea curiozității de a parcurge spațiul dintr-o încăpere în alta, aruncînd cîte o privire frustrată către lucrările imposibil de urmărit în durata lor reală.

Construcția realizată de grupul de arhitecți studioBASAR servește în cele din urmă unei metafore: fiecare mesaj, sub diferitele sale forme de narativitate, hrănește solul segmentat în galeriile unde aerul e irespirabil, forțîndu-te să ieși la suprafață, la marginea unei grădini cu plante domestice care cresc sălbatic. Orice îngrășămint s-ar fi folosit, nivelul de practicalitate al horticulturii nu ar fi permis încîntarea, chiar și în fața ridicării Pavilionului României la rang de „colț de natură“ într-o lume a artefactelor expuse de reprezentanții națiunilor virile economic, care mai mult decît lucrări notabile ofereau prea-rîvnitul aer condiționat.

Autorul mulțumeste Institutului Cultural Român din Venetia pentru sprijinul acordat.

FOTO: Livia Pancu

Pavilionul României, detaliu

www.fnt.ro

Biletele se găsesc la casele de bilete de la:
Teatrul Național, Teatrul Odeon, Teatrul L.S. Bulandra, Teatrul Mic, Teatrul de Comedie, Opera Națională, precum și la www.bilete.ro

FESTIVALUL NATIONAL DE TEATRU

31 octombrie - 8 noiembrie 2009

PRODUCĂTOR: UNITER

FINANȚATORI: Ministerul Culturii, Culturii și Patrimoniului Național, CONSILIUL CENTRAL AL MUNICIPIILOR BUCUREȘTI, Primăria Municipality București

CO-PRODUCĂTOR: TVR

CO-ORGANIZATORI: BUCUREȘTI DE ANE, FIRCUB, INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

CU SPRIJINUL: BRITISH COUNCIL, SKILL TEAM, loteria română, SONY, VAL DUNA

SPONSORI: BUCUREȘTI DE ANE, FIRCUB, INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

Parteneri de tradiție: BUCUREȘTI DE ANE, FIRCUB, INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

Parteneri media: COCOR, 107.3, Gândul, Scena.ro, Gendul, Activsoft, ZAFIN, Cotidianul, Jurnalul

Parteneri media online: MRE.ro, Jurnalul, Jurnalul

Eveniment recomandat de: JURNALUL

TEATRUL TINERETULUI

FESTIVALUL de TEATRU
Piatra Neamț
ediția a XXIV-a
21-30 octombrie 2009

Parteneri media online: MRE.ro, Jurnalul, Jurnalul

Eveniment recomandat de: JURNALUL

VOLUM COORDONAT DE DAN LUNGU ȘI LUCIAN DAN TEODOROVICI

Str. Revoluției nr. 89

Publicăm în acest număr avanpremieră editorială a unui volum care, probabil, va rămâne un reper al seriei „după 20 de ani”. De la începutul anului, media românești s-au întrecut în a rememora anul 1989, fie că vorbim despre suplimentul zilnic „Scânteia” al „Jurnalului Național”, dosarele „României libere” sau proiectul de la Realitatea TV, „Comunism pe burta goală”. Antologia coordonată de Dan Lungu și Lucian Dan Teodorovici (care va apărea în curând în colecția „Ego-grafii” a Editurii Polirom) ferește publicul de orice concluzie jurnalistică. Ea reunește 19 povești de viață ale unor personaje cunoscute și foarte diferite în același timp: de la cei care au luat calea exilului, iar decembrie '89 i-a surprins în țările adoptive, la cei care au trăit Revoluția pe pielea lor și cărora acest moment le-a schimbat radical viața. Există și povestea traducătoarei franceze Laure Hinckel, care și-a petrecut mulți ani în România după 1990 tocmai pentru că „Str. Revoluției nr. 89” nu a fost numai o metaforă. În aceste două pagini veți regăsi doar un mic puzzle care să vă ofere o imagine asupra volumului. Întreaga poveste, numai în carte! (SDC)

Pe scurt

Norman Manea

Rebeliunea anticomunistă din România sfințitului de an 1989 mă găsea într-o cameră strâmtă de hotel newyorkez, într-un pitoresc cartier de drogați și pros-

tituate. Spațiul nu permitea decât doi pași, între ușă și pat, dar televizor exista. Apărea în acele zile pe micul ecran american... însuși exilatul care eram.

În toamna 1989 urmasem cursul scriitorului maghiar Miklós Haraszti ca bursier al colegiului Bard. Imediat ce evenimentele din România deveniseră știri de mare audiență, serviciul de „public relations” folosise, firește, prilejul pentru a-l propune pe proaspătul bursier român drept

comentator al tulburărilor din țara sa. Nu era o probă ușoară. În cei cincizeci de ani în România, dintre care ultimii douăzeci ca scriitor, nu apărusem niciodată la televiziune sau radio. Debutul meu public în America era inevitabil ezitant, ca și limba în care trebuia să mă exprim. Realitatea pe care o aveam de comentat o cunoșteam, însă, prea bine. În primăvara aceluiași an participasem, de altfel, la Congresul PEN de la Maastricht,

unde am propus, în cadrul delegației americane, rezoluția în favoarea scriitorilor și jurnaliștilor români arestați. Când s-a trecut la vot, Marin Sorescu a ieșit, prudent, din sală... Mi-a explicat, apoi, stînjinit, că se întoarce în România unde, în pofida zguduirilor succesive din Estul Europei, nu se putea deloc prevedea ce se va întâmpla. Scepticismul său și-a găsit, într-adevăr, validarea în răspunsul violent al autorităților ceaușiste la protestele populare. Comunicatele despre luptele de stradă, invazia de „teroriști” străini, numărul de morți erau alarmante.

Am urmărit, uluit, la televizor, „procesul” scenarizat și rudimentar, ca și execuția grăbită a cuplului Ceaușescu. M-am plimbat, apoi, îndelung, tulburat pe străzile din zona Columbus Center. Așteptasem un proces „legal” și scrupulos al dictaturii, al deceniilor de opresiune. Ion Iliescu părea, pentru moment, o promițătoare figură de reformist, dar mi-am amintit că în patruzeci de ani de comunism România avusese doar doi lideri: Gheorghiu-Dej, care îl avea ca șef al tineretului comunist pe Ceaușescu, și Ceaușescu, care îl avusese ca șef al tineretului comunist pe Iliescu. Avea acesta să devină al treilea lider comunist pentru câteva decenii, de data asta „democratice”? (...)

AUTORI CUPRINȘI ÎN ANTOLOGIE

» Georg Aesch » Radu Aldulescu » Liviu Antonesei » Ion Barbu » Matei Bejenaru » Gigi Căciuleanu » Magda Cârneci » Toni Grecu » Laure Hinckel » Norman Manea » Solomon Marcus » Ioan T. Morar » Maia Morgenstern » Dan Perjovschi » Ion Pop » Ion Sapdaru » Andrei Șerban » Cristina Țopescu » Matei Vișniec

Întrebări strict orientative

Dan Lungu, Lucian Dan Teodorovici

La două decenii de la prăbușirea dictaturii, știm foarte multe și, în același timp, foarte puține despre săptămîna în care incredibilul s-a produs, „mămăliga românească a explodat” și istoria a luat-o pe un drum nou. Cei născuți în decembrie '89 sînt acum tineri, liberi, dezinvolți. Pe mulți dintre ei îi interesează ultimul clip Tokio Hotel, jocurile online de strategie, mess-ul, Twitter-ul, traficul propriului blog și zborurile low-cost. Nu-i preocupă în mod deosebit cine a fost generalul Gușă și se întâmplă că unii nu au auzit de Lenin. Ceaușescu e un tip pe vremea căruia părinții lor au dus-o nașpa, de aceea l-au împușcat în mod barbar, cadou de Crăciun pentru poporul nemulțumit. În toată povestea asta mai sînt amestecați și niște teroriști, despre care, în bună tradiție absurd-suprarealistă, nici acum nu se știe dacă au existat cu adevărat. O întregă babilonie!

Documentarele, scrupuloase în reconstituiri și abundente în detalii, palpitate pentru cei care au trăit

acele clipe, se pot dovedi prea puțin atractive pentru noua generație. Poate că prinși – în mod justificat, de altfel – de mania exactității și a adevărului, pierdem din vedere teribila experiență umană a momentului. Poate că în rememorările noastre istoria pune prea mult în umbră omul, evenimentele acoperă trăirile subiective, experiența colectivă o eclipsează pe cea personală. Eventual știm pe ore cum s-au derulat lucrurile la Timișoara și la București, dar cunoaștem prea puține despre ce s-a întâmplat în restul țării și diaspora, în diferite contexte particulare, sau sîntem ignorați în ce privește gîndurile și trăirile, reacțiile, intențiile și comportamentele spontane ale participanților, direcți sau indirecti. De la primele informații că se întâmplă ceva la Timișoara și pînă la execuția cuplului dictatorial,

metamorfozele psihologice și comportamentale ale fiecărui individ sînt fascinante. Istoria a început să se schimbe alert, dar cu oamenii, cu interioritatea lor ce s-a întîmplat? (...)

Pornind de la câteva repere, am intenționat să aflăm de la o serie de personalități culturale, din domenii cât mai diferite, primele reacții la vestea că în Timișoara se întîmplă ceva. Unde erau, ce făceau în acele momente? Dar la știrea că Ceaușescu a fugit? Care este acum atitudinea lor față de comportamentul de atunci? Ce lucruri pe care la acea vreme le considerau de la sine înțelese acum li se par naive? Entuziasmul general de atunci nu a fost umbrit de nici o temere, nici o îndoială, bucuria a fost unanimă și fără rest?

Aceste întrebări, strict orientative, ca stimulant al memoriei, au dus la douăzeci de istorii individuale, care surprind dimensiunea emoțională și o serie de cadre personalizate ale evenimentelor din decembrie '89. Dacă adăugăm și faptul că după douăzeci de ani ne simțim cu toții mai confortabil să discutăm deschis, inclusiv să ne recunoaștem eventuale naivități, erori sau chiar mici lașități, avem toate motivele să credem că mărturisirile din acest volum vă vor stîrni interesul măcar în aceeași măsură în care ni l-au stîrnit și nouă, pe parcursul primirii textelor.

Volum coordonat de
Dan Lungu
Lucian Dan Teodorovici

STR. REVOLUȚIEI NR. 89

POLIROM

Între 1944 și 1989

Solomon Marcus

Chiar dacă, în perspectivă istorică, 22 decembrie 1989 este cu totul altceva decât 23 august 1944, pentru mine, născut în anul 1925, cele două date prezintă o analogie frapantă. Până la 23 august 1944, trăisem la Bacău, iar perioada 1940-1944 mă adusesese în situația de non-cetățean și chiar de neom. Eram la „muncă obligatorie“, purtam un semn distinctiv care mă plasa într-o categorie degradantă, săpam niște șanțuri sau trăgeam pe străzile Bacăului un cărucior al unei întreprinderi de boiangerie.

Eram exclus din învățământul de stat și, deși mă aflam la vîrsta la care ar fi fost normal să-mi fac planuri, nu mă preocupa decât un singur lucru: să supraviețuiesc. Cu acest orizont temporal limitat la ziua imediat următoare am trăit aproape cinci ani. Cînd, la 23 august 1944, s-a transmis la radio mesajul Regelui privind ieșirea României din alianța cu Germania nazistă, a fost ca o retrăzire la viață, dar în jurul meu războiul continua și mi-a trebuit un timp pentru a mă dezmetici.

Născut pentru a doua oară, am privit viața ca pe un dar pe care nu aveam voie să-l tratez cu superficialitate. Am devenit matematician. Treptat însă, entuziasmul meu s-a temperat și mi-am dat seama că fusem atras într-o nouă capcană, care consta în reducerea considerabilă a posibilității

de a intra în comunicare cu lumea și de a mă deplasa. (...)

În această atmosferă apăsătoare, în care nu se întrevădea nici o lumină la orizont, a venit evenimentul de la 22 decembrie 1989. Am retrăit emoția de la 23 august 1944; atunci era trezirea la viață, acum era trezirea la libertate. Dar timp de mai multe zile nu era clar ce se întîmplă. Îmi aduc aminte de un ziar care apăruse la 24 august și care pe prima pagină anunța schimbarea, iar pe paginile următoare erau încă texte în stilul anterior, bine-cunoscut. Evenimentele de la 21 și 22 august 1989 le vedeam cu ochii

mei, le trăiam, iar impresia era aceea a unei revolte spontane de amploare. Am văzut mai întîi, de la fereastra casei mele din Piața Sfinții Voievozi, coloane de oameni cu pancarte, scoși de la lucru și aduși în fața Comitetului Central pentru a-și manifesta atașamentul față de Ceaușescu, drept replică la „dezordinile“ de la Timișoara. A fost greșeala fatală a lui Ceaușescu, care i-a grăbit sfîrșitul. Cum anume o atare demonstrație s-a transformat într-o revoltă, iar revolta s-a transformat în revoluție rămîne o chestiune care ține de psihologia maselor și care a dat naștere la multe speculații. (...)

Am fost și eu pe-acolo

Toni Greco

**„Dacă revoluțiile ar fi mai dese,
am ști să le facem mai bine...“**

Despre zilele Revoluției din decembrie, așa cum le-am petrecut eu, s-ar putea face și un film. Am și titlu pentru el: *Apusul Răsăritului*. În zilele noastre, așa cum prezice dl Ion Iliescu, din cauza crizei, se pare că se poate face și seria a doua, *Apusul Apusului*.

Pentru mine, Revoluția este cea mai puternică amintire din capitolul evenimente majore trăite nemijlocit. Am avut norocul, și nu exagerez cu nimic cînd spun că a fost un noroc, să particip la ultima adunare populară organizată de P.C.R., cea în care Ceaușescu promitea mărirea pensiilor cu încă 100 de lei și ne ruga să stăm la „locurile“ noastre. (...)

Presimțind parcă faptul că peste puțin timp avea să înceapă

un eveniment istoric al acestui popor chinuit și disperat, mi-am zis că n-ar fi rău să merg și eu în piață și să asist la manifestație. Dacă nu aș fi luat această decizie, mi-ar fi părut rău toată viața. În mai puțin de o oră urma să pornească cea mai importantă mișcare de masă de după cel de-al Doilea Război Mondial, Revoluția din decembrie. Îi spun Revoluție fiindcă nu știu cum altfel s-o numesc. Poate e mai curînd revoltă sau răscoală sau agitație, habar n-am, dar ceva a fost, fiindcă am trăit-o pe viu și-am văzut-o cu ochii mei. (...)

Aștept cu interes o nouă revoluție, în care să se îndrepte toate erorile făcute la cea din 1989.

Mare păcat că revoluțiile sînt așa de rare. Dacă ar fi mai dese, am ști să le facem mai bine, dar așa, umplem cărțile de istorie cu ce ies din prima încercare. Păcat!

Cum NU am trăit '89

Laure Hinckel

**„C'est drôle, c'est dans le souvenir que les choses
prennent leur vraie place...“ (Jean Nouilh)**

Cum e să descrii absența unei experiențe?

Pentru mine, care am trăit primii zece ani de după '89 în România și printre români, faptul că *nu* am fost nici de față în timpul evenimentelor, nici direct interesată de evoluția acestei zone geografice pînă în '90 s-a dovedit a fi adeseori cheia relațiilor mele cu românii pe care îi întîlneam în cursul reportajelor mele. Întrebarea: „Și nu ați călătorit în România pînă în '89?“, rostită cu suspiciune sau aruncată în conversație în mod inocent, nu primea decât un răspuns senin din partea mea: „Nu“. Cel mai adesea, după acest răspuns oamenii se destăinuiau fără rețineră. Interlocutorul meu cu greu se oprea din povestirea durerilor, opresiunilor, lipsurilor îndurate în timpul regimului comunist. Am fost de nenumărate ori martora unor astfel de destăinuiri pînă prin '92-'93. Al doilea subiect de maxim interes îl constituiau nemulțumirile legate de „confiscarea“ Revoluției. Eram un martor privilegiat. Sînt, de atunci, sufletește legată de România.

Dar nu pot decât să mărturisesc absența totală de la evenimentele care au schimbat România în decembrie 1989... (...)

SECRETUL ADRIANEI

Adriana BABEȚI

Herta

Stau în bucătărie la masă cu doamna Teodorescu. E joi, 8 octombrie. Prînzim. Fiindcă e din Vechiul Regat, doamna T. are gusturile, tot stilul, chiar felul de a articula consoanele și vocalele tipic regățenești. Mama aduce cu mare pompă așa-zisa ciorbă, care-i de fapt cam dulce. Doamna T. adaugă sare, mult oțet, ardei iuți. Nu spune nimic, mănîncă liniștit, chiar cu poftă, dar eu știu ce știu și atac, fără să mă provoace nimeni, marea temă a ciocnirii culturale dintre noi, care începe fix din farfurii și se încheie cu literatura. Ceva de genul *eh ce să-i faci dragă așa sîntem noiăștia din Banat văzuți de la centru fără borș și iuțea mediocruți la papile și-n general cam în toate*. Evident că rîdem, evident că s-ar încinge o discuție, cînd deodată sună telefonul. Alina lui Gheo țipă de bucurie că e tocmai pe site-ul de la Nobel, în direct, și că a luat Herta își dai seama Herta și scrie born in Banat Romania își dai seama ce chestie extraordinară pînă unde-am ajuns doamne. Chiui, mă bîții pe scaun, în timp ce doamna T. încremenește cu lingura în mînă. Închid telefonul și arunc de sus, pompos, *mă scuți revin la chestia cu mediocritatea rectific puțin tocmai a luat Banatul un Nobel la literatură*. Hai nu se poate, zice doamna T. și întrebă cine. Herta, zic, Herta, iar doamna T., care-i un cititor serios, se miră cu sîială. Mă înfoi, explic, justific, iar mă umflu în pene, de parcă am fi primit cu toții medalia muncii. De atîta ațîțare las papricașul cu găluște baltă și mă pun pe telefonat și emailat.

În zilele următoare citesc presa, țin un curs despre Herta la master pornind de la numele satului în care s-a născut, Nițchidorf/Nitzkydorf, discut cu prietenii, mă și încontrez cu cîțiva,

» **Nobelul Hertei e o hîrtie de turnesol pentru fiecare din noi. Că felul în care ne-am mirat, ne-am bucurat, am cîrtit, ne-am exaltat, am strîmbat din nas sau, dimpotrivă, am văzut România de-a dreptul încoronată, dezvoltă multe lucruri.**

pun toate cap la cap și ce vād? Că, de fapt, Nobelul Hertei e o hîrtie de turnesol pentru fiecare din noi. Că felul în care ne-am mirat, ne-am bucurat, am cîrtit, ne-am exaltat, am strîmbat din nas sau, dimpotrivă, am văzut România de-a dreptul încoronată, dezvoltă multe lucruri. Unii au spus că e, din nou, un premiu de conjunctură și că deci Nobelul nu mai e ce-a fost și oricum, cîta vreme lista cu ne-nobelizații arată chiar mai bine, mă rog, alții au spus că, dimpotrivă, e superbă această conjunctură și că, prin premiul Hertei, zidul Berlinului a mai căzut simbolic o dată. Unii au comentat că România poate fi mîndră, alții că premiul n-are nici o legătură cu țărișoara. Nițchidorful a fost anesteziat, Literale din Timișoara s-au simțit brusc unicat, cu un absolvent Nobel și sute de puncte la evaluare, Timișoara a vrut să o facă cetățean de onoare, iar patria s-o încununeze cu lauri, de la București pînă la Bruxelles. Unii au apreciat că toate astea trebuie făcute, pentru că România îi datorează ceva Hertei, alții au apreciat că Herta nu datorează nimic României. Unii, care o cunosc, au declarat că ea are oroare de gesturi patetice, că e aspră ca o lămă, neiertătoare: s-a văzut asta de atîtea ori, în ce a scris și a făcut; alții, care o cunosc și ei, au declarat că de fapt nu-i chiar așa, că e vorba de o sensibilitate extremă, rînită în adînc, că legătura cu viața trăită în România e mult mai complicată, făcută nu doar din resentiment și revoltă, ci și dintr-o afecțiune ciudată: s-a văzut și asta de atîtea ori, în ce a scris și a făcut Herta.

Cum ar fi dedicația și motto-ul din *Animalul inimii* sau dragul de versurile și cîntecele Mariei Tănase ori de *Canarul* Phoenicșilor sau poemele din *Este sau nu este Ion*, scrise direct în română. Sau secvența povestită de prozatoarele Vighi, cînd, acum patru ani, în martie 2005, după lansarea la Filiala scriitorilor a volumului *Regele se-nclină și ucide*, Herta i-a rugat pe Daniel și pe vechiul prieten Lică Dolga s-o ducă într-un cimitir de la marginea Timișoarei, unde fără să spună nimic a pus o țigară pe-o lespede. Era cea mai bună prietenă a ei, mare fumătoare. Și unul din turnătorii săi cei mai zeloși. Atunci, cum? Așa. Fără dostoievskianisme, fără smiorcăieli inutile, simplu, cu animalul inimii poate că în sfîrșit eliberat, ca o pasăre. Așa.

Puiu și Porumboiu propun documentare la Astra Film Fest

Peste o sută de filme documentare de pe toate continentele vor participa la Astra Film Festival din Sibiu. Ediția a zecea a Festivalului Internațional de Film Documentar va avea loc între 26 octombrie și 1 noiembrie.

Veronica D. Niculescu

Cele 117 filme au fost selectate dintr-un total de peste o mie de pelicule, iar 65 dintre acestea, provenind din 35 de țări de pe toate continentele, vor concura pentru premii în valoare totală de 25.000 de euro. „Vor fi secțiunile de competiție Internațional, Europa, România, Studenți, precum și programe speciale: Made in Romania, Panorama, Turcia – Vecinii noștri necunoscuți, Regizorii noului val prezintă documentarul lor preferat, program de film documentar dedicat copiilor și multe alte programe surpriză”, spune Dumitru Budrală, directorul festivalului.

Veterani și debutanți

Ediția jubiliară aduce în competiție, față în față, veterani ai filmului documentar și debutanți. „La secțiunea România, filmele lui Alexandru Solomon, Thomas Ciulei, Alexandra Gulea, Tudor Giurgiu intră în concurs cu documentarele lui Marian Crișan – cîștigătorul Palm d'Or, la Cannes Film Festival 2008, pentru cel mai bun scurtmetraj – și cu cele de debut ale Adinei Popescu, Vlad Naumescu & Klara Trencsényi și alții”, spun organizatorii.

Iar la categoria studentescă vor intra în competiție reprezentanți ai academiilor de film din Europa (Germania, Norvegia, Polonia, Olanda, Italia, Marea Britanie).

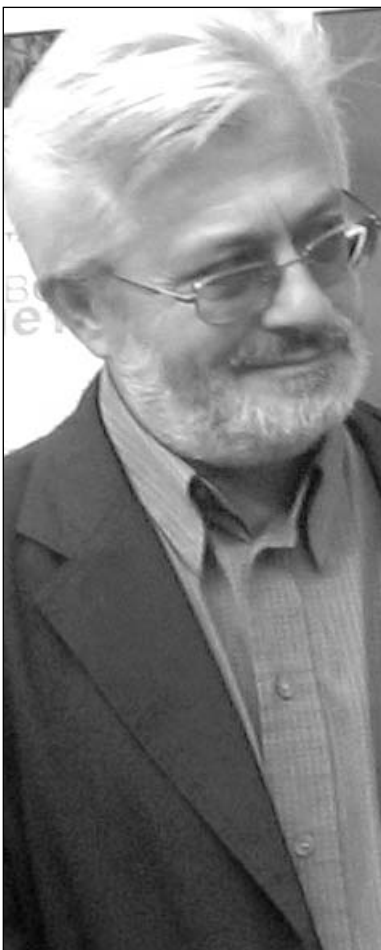
O serie de programe speciale se va alătura proiecțiilor din competiție, Astra Film Festival fiind, timp de o săptămîină, evenimentul cultural numărul unu al toamnei sibiene, care reunește la fiecare ediție nu numai participanți, dar și spectatori de pe toate continentele.

Realitatea românească, 20 de ani

Unul dintre programele speciale este „20 de ani de film documentar românesc”, ocazie cu care se va lansa un volum dedicat istoriei postdecembriste a filmului documentar românesc. Volumul cuprinde date despre filmele proiectate de-a lungul timpului în festival și nu numai, alături de interviuri, articole și recenzii.

„Filmele documentare reflectă realitatea românească într-un mod cu totul diferit față de ceea ce vedem la televiziuni. Au mai mult timp să intre în detalii, să contureze un fenomen, o problemă socială, devenind documentele, mărturiile unei perioade ale istoriei recente. Pe de altă parte, filmele documentare ca produs cultural au o altă circulație, trec granițele țării, spun poveștile, realitățile din cotidianul unei țări într-un mod foarte direct. Neglijarea sprijinului acestui gen de film în ultimii 20 de ani este o reală pierdere nu numai pentru documentariștii din România, dar și pentru cei care

» **„Unii spectatori fideli ai festivalului ne-au anunțat că și-au rezervat cinci zile de concediu și weekend-ul pentru festival, ca să poată viziona toate filmele: cu siguranță va fi o experiență intelectuală, o ieșire din cotidian mai intensă decît oricare călătorie. Cei care nu cunosc încă festivalul ar fi bine să intre măcar o dată, să vadă filme presărate cu concerte în hol în fiecare zi.” – Dumitru Budrală, director Astra Film Fest.**

SEMNAL

Vasile Ernu, *Ultimii eretici ai Imperiului*, colecția „Ego-grafii”, Editura Polirom, 320 de pagini, 29.95 lei

Vasile Ernu este autorul volumului *Născut în URSS* (Polirom, 2006; 2007) care a apărut în 2007 și la Editura Ad Marginem din Rusia. Cartea este în curs de apariție la editurile Akal din Spania, Hacca din Italia, KX – Critique & Humanism din Bulgaria și L'Harmattan din Ungaria. *Născut în URSS* a fost nominalizat la Premiul de debut al revistei „Cuvîntul”, Premiul pentru Roman și Memorialistică al revistei „Observator Cultural” și Premiul Opera Prima al Fundației Anonimul. Volumul a fost, de asemenea, distins cu Premiul pentru debut al României literare și cu Premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor din România.

Ultimii eretici ai Imperiului spune – cu ironie, cinism și mult umor – povestea a doi eroi din două lumi diferite: un bătrîn terorist care a încercat să-l asasineze pe Stalin, disident ce a scandalizat mai multe regimuri politice, și un tînăr scriitor specialist în tehnici de fraudare a băncilor. Doi eroi din generații diferite care își împărtășesc idei, tehnici de luptă și de subzistență, secrete de decodare a diverselor limbaje, precum și forme de rezistență și virusare a unor mecanisme de control și reprimare. Ce fel de arme, ce fel de substanțe și ce fel de „vrăji” trebuie să folosești în societăți cu un nivel ridicat de poluare ideologică? Posibile răspunsuri în acest eseu-ficțiune, construit ca un dialog epistolar între protagoniștii săi, Vasiliy Andreevici și A.I.

vor să cunoască istoria recentă a României, când s-au produs schimbări dramatice”, spune Dumitru Budrală, directorul festivalului.

Lansarea volumului este programată pentru 29 octombrie și va fi însoțită de o masă rotundă dedicată documentarului românesc. La discuții vor fi invitați, pe lângă realizatori de film documentar, directori de festivaluri de profil, promotori ai documentarului și cercetători.

Schimbarea vine de la HBO

Întrebat dacă există o evoluție în lumea documentarului românesc, și dacă da, în ce sens, Dumitru Budrală ne-a declarat: „Da, există o evoluție pe mai multe planuri a filmului documentar românesc, dar să nu uităm că după 1990 documentarul românesc a pornit de la zero, ba mai rău, au fost modele preconceptuate despre ce este, cum se face, cum se consumă acest gen de film. Festivalul Astra Film Sibiu, fiind singurul festival de film documentar internațional din România, credem noi, a reușit să facă mult în acest sens, pentru ca la ediția jubiliară să fie o competiție de documentare românești cu filme foarte bune”.

Iar în privința sprijinului de care beneficiază filmul, și mai ales cel documentar, în România, și dacă s-a schimbat ceva în ultimii doi ani, de la ultima ediție a festivalului, Dumitru Budrală spune: „O singură schimbare aș putea menționa: televiziunea HBO a început să facă producții de documentare românești”.

Program special pentru copii

Festivalul va prilejui și întâlniri cu regizorii Cristi Puiu și Corneliu Porumboiu, care vor prezenta, fiecare, câte un documentar preferat. „Cei doi regizori de marcă ai noului val cinematografic românesc, care au adus nenumărate

distincții cu filmele lor, au afinitate clară față de film documentar, chiar dacă ei fac ficțiune. La ediția jubiliară a festivalului, ei vor prezenta câte un documentar preferat de al lor, urmat de discuții. Chiar dacă ei vor vorbi despre filmele altora, cu siguranță se vor dezvălui multe detalii legate de viziunea lor regizorală pentru cei care vor participa la aceste proiecții speciale”, spune directorul Astra Film Fest.

În privința personalităților de peste hotare, Astra Film Fest prezintă un „Portret Leonard Retel Helmrich”,

un regizor de documentar olandez de origine indoneziană, care predă teoria „single shot cinema” la Harvard University.

O noutate absolută o va constitui programul special dedicat copiilor, „Diminețile lumii”, cu filme dublate în română, care vor rula dimineața.

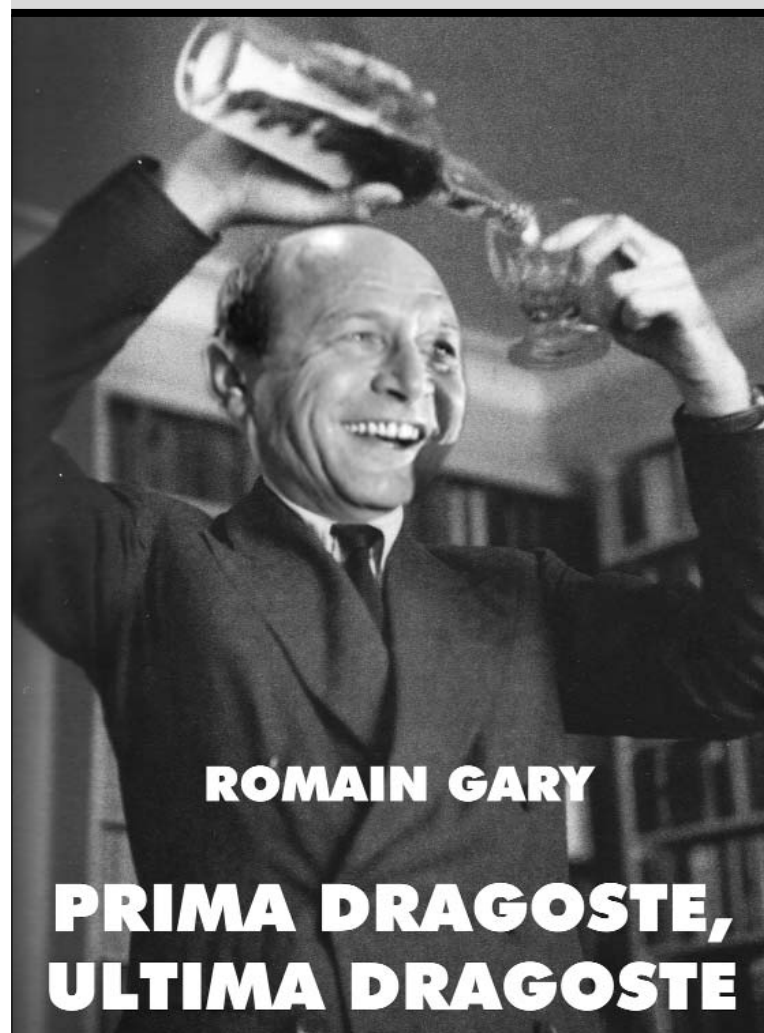
Astra Film Fest este organizat de Studioul Astra Film – Departamentul de antropologie vizuală al C.N.M. ASTRA din Sibiu și de Fundația Astra Film și are loc de obicei o dată la doi ani. Prima ediție a avut loc în 1993, iar cea mai recentă în 2007.

FESTIVALUL INTERNAȚIONAL DE LITERATURĂ • BUCUREȘTI
RE-WRITING THE MAP OF EUROPE
 Ediția a II-a
 28-30 Octombrie 2009
 ora 18.00
MUZEUL ȚĂRANULUI ROMÂN
CLUBUL ȚĂRANULUI
 Șoseaua Kiseleff nr. 3

Ardian-Christian Kuciuk (Albania)
 Philip Ó Ceallaigh (Irlanda)
 José Luís Peixoto (Portugalia)
 Alek Popov (Bulgaria)
 Zahar Prilepin (Rusia)
 Dieter Schlesak (Germania)
 Gabriela Adameșteanu
 Radu Aldulescu
 Vasile Ernu
 Filip Florian
 Matei Florian
 Florin Iaru
 Răzvan Petrescu
 Radu Pavel Gheo
 Cecilia Ștefănescu

BIBLIOTECA DIN PETRILA DE ION BARBU

Am aruncat Suplimentul de cultură în aer!

SUPLIMENTUL DE CULTURĂ SE AUDE LA

în fiecare vineri, de la 20.00 cu George Onofrei

Din fotoliul lui Arghezi (I)

Spre finele lui martie 2005, Cristian Tudor Popescu și cei mulți care s-au solidarizat cu el au plecat de la „Adevărul” și de la „Adevărul literar și artistic”.

Cum mă numărăm printre ei și a trebuit să-mi iau adio de la revista la care scriam de opt ani, am pus mîna pe telefon și l-am sunat pe directorul „României literare”.

Cu o spontaneitate uimitoare, Nicolae Manolescu a răspuns imediat întrebării mele privind o eventuală colaborare. Urma să se consulte cu redacția și să mi se dea un răspuns. Consultarea a avut loc, iar răspunsul a fost afirmativ; astfel că, după o săptămînă, mă aflam la masa

redacțională a „României literare”, înconjurat de oameni pe care îi știam mai mult din ceea ce scriau.

După patru ani în care, săptămînă de săptămînă, am fost în mijlocul lor, am ajuns să-i cunosc destul de bine, văzînd ce se ascunde în spatele unor semnături prestigioase. Parcă pregătit în avans pentru un asemenea moment nostalgic-memorialistic, după o vreme în care am luat, la lunguța masă, ba locul Marinei Constantinescu, ba pe cel al lui Mihai Zamfir, m-am decis să mă orientez spre unul dintre cele două fotolii marginale ce ofereau o perspectivă excelentă asupra redacției aflate în ședință.

Cum revista n-o ducea grozav cu fondurile, nici fotoliile cu pricina nu erau cine știe ce. Din unul ieșea un arc care se înălța cu vreo cincisprezece centimetri deasupra plușului, stîrnindu-mi o legitimă îngrijorare. Cînd mă ridicam pe două picioare, la întoarcere uitam de arc și mă așezam pe el; iar cînd țineam minte pericolul și-l evitam, trăgîndu-mă în lateral, la noua ridicare riscam să mi se prindă sacoul. Stan și Bran într-un singur personaj, pe unul și același fotel...

Dau toate aceste detalii pentru a se înțelege că nu dintr-o vanitate goală m-am stabilit, în cele din urmă, pe

fotoliul alăturat, din care nu ieșeau decît cîteva paie inofensive, iar în momentele de dramatism, puțin talaș. Pe acest fotoliu prietenos stătuse odată, în timpuri imemorabile ale „Gazetei literare”, Arghezi. Stră-mîngîiat de spatele firavului poet, obiectul de patrimoniu cultural urma să aibă o posteritate critică: să-mi ofere, preț de vreo două sute de ședințe săptămînale, un real confort și un unghi excepțional de observație.

Adevărul e că niciodată nu mi-a plăcut să mă bag în față, să fiu, cum se zice, în capul mesei, atrăgînd privirile tuturor sau încercînd, măcar, asta. Prefer o semidistanță cu posibilități contemplative, și care poate fi în orice moment redusă, pentru,

BUCUREȘTI FAR WEST

Daniel CRISTEA-ENACHE

bunăoară, atacarea unei cafeluțe sau a unei prăjiturele delicioase. În plus, la „România literară” nu voiam să deranjez pe nimeni atunci cînd vorbeam la telefonul mobil; și mai puteam, din fotoliul ex-centric al lui Arghezi, să mă fac că nu aud o maliție bine plasată. Rîdeam „îndepărtat” la glumele făcute la adresa mea, obligîndu-l pe Alex. Ștefănescu să le repete, mai tare, dar cu mai puțin efect. Abia atunci, chipurile, le auzeam, iar în cele cîteva secunde cîștigate îmi pregăteam

replica ironică. M-am simțit atât de bine în acești patru ani petrecuți alături de oamenii din redacția și administrația „României literare”, încît resimt nevoia (și cred că am și datoria morală) să vorbesc puțin despre ei. Fiindcă o merită cu prisosință.

Se vede treaba că în fotoliul neiertătorului Arghezi s-a așezat din greșeală un critic care își ascunde sentimentele, dar nu chiar tot timpul. Poate că alternativa de alături, cu arcul ei de oțel, era mai bună.

DIABLOGURI

Veronica D. Niculescu & Emil BRUMARU

Fragment mușuroielnic (5)

Emil Brumar: Ce puteam face? Citeam acasă, ba și în pauzele de la facultate, Argezi, Blaga, Via-nu... Dar nu era destul nici asta. Fiindcă mai existau, nu?, și Șelaru, și Furcoi, și Amironesei... mă rog, „conducerea”... mai existau asistenții imberbi de la Științe sociale și de la Economie politică (unul din ei, spinatic, nu avea o mînă și purta mîneca hainei introdusă, goală, în buzunar sau, cînd era doar în cămașă, întoarsă și prinsă cu un ac de siguranță deasupra cotului...), existau ședințele de care am mai pomenit, exista panica pricinuită de „contrarevoluția” din Ungaria, din 1956, cu arestările făcute pe tăcute, mai ales în anii mai mari... și cite altele pe care nu mi le mai amintesc acum... poate altădată...

Ar trebui să fixăm, să căutăm să limpezim, pe cît este posibil, să descriem doar amintirile plăcute, nealterate de vreme, cu bucurii depline și fericiți, uneori, nefiresc de acute de-alungul anilor, păstrîndu-și prospețimea inițială a zorilor de zi adolescentini... Nu hoiturile sîrtecate cu metodă de studenți, ci imensa delicatețe a sentimentelor de atunci... Să vorbesc despre Labiș și moartea lui uluitor de neașteptată și absurdă, nu despre Furcoi! Furcoi nici nu exista, în fond... Era o eroare neglijabilă, penibilă, a vieții mele, dusă din întîmplare printre indivizii ăia... Trebuia să fiu altundeva, nu știu unde, dar nu la chemul intransigențelor politice de pe vremea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej! Eram la început de destin, se mai admiteau cotituri, încurcături de genul ăsta, nu? Totul era în fața mea! Inutil să sufăr pentru rățoilele lui Șelaru... Și totuși le luam în seamă, mă consumam, mă înrăiau...

Din viteză, am făcut o greșală. În 1955 am terminat Școala medie de 10 ani în iunie și am intrat la Facultatea de Medicină generală, în același an, în noiembrie. În 1956 am împlinit 17 ani, nu 16, cum am spus, neglijent la calcule.

» **Țin minte perfect asta: „Ce aștepți, tovarășe Brumar? Să te împingem noi din spate?”. Cum naiba devenisem eu tovarăș cu ăștia?**

Iar acum ar trebui să scriu despre cum m-am dus să mi se elibereze carnetul de UTM, într-o clădire ce nu mai este, cam pe lângă primăria actuală, la un ghișeu aflat la capătul unui culoar lung-lung, avînd în mînă *Primele iubiri* ale lui Labiș, carte cumpărată în aceeași zi...

Veronica D. Niculescu: Uluitoare anumite detalii, felul în care vă amintiți și cartea pe care o țineați în mînă într-o anumite zi. Am rătăcit trei zile prin Timișoara și m-am întors... rătăcită. Drumurile singură pînă în centru și înapoi, mereu pe partea umbră, senzația că bietul oraș frumos e ca o bijuterie înnegrită, pe care nimeni nu s-a mai oboșit s-o lustruie. Mai mult, i-au înlocuit metalul nobil cu plasticul, așa că acum nestematele strălucesc tare trist. Apoi amestecul de tandrețe, tristețe și inevitabilă însingurare între cei dragi și veseli, mult prea multe emoții deodată și fugile dese în fundul grădinii, la pozat de maci, căpșuni (cățeloi cu botul în căpșuni), fructe verzi în devenire – smochine, gutui, vișine... Luni, cu botul în căpșuni, vorba ceea. Caut să mă adun. Adică ierțați-mi și absența, și lipsa inspirației.

E.B.: Detalii? Dar era un lucru esențial întîlnirea mea cu Labiș! Fiindcă l-am cumpărat în ziua aceea și-l aveam în mînă; tocmai asta mă face să țin minte amănuntul cu carnetul UTM. Chiar creasem o încurcătură, fusesem primit și, eu, culmea, nu mă duceam să-l ridic! Am fost atenționat și mi s-a reproșat cu un ușor ton amenințător că „parcă ar trebui să fii împins din spate”. Țin minte perfect asta: „Ce aștepți, tovarășe Brumar? Să te împingem noi din spate?”. Cum naiba devenisem eu tovarăș cu ăștia, mă întrebam și mi se părea absurd, îmi venea să-i înjur, mă uitam fix la ei și treceam pe lângă dîșii ca și cînd ar fi fost de sticlă. (O acuză adusă cînd au vrut să mă dea afară din UTM a fost că nu-mi salut colegii.) Chestia era că trebuia ridicat de mult, stătute altundeva, în altă clădire, în care am și fost cu întîrziere, dar degeaba: acum se afla „la județ”. Drept care, uitîndu-mă la coperta cărții de format mic a lui Labiș, m-am prezentat ușor înfricoșat în al doilea loc.

(va urma)

Ileana Mălăncioiu a cîștigat Marele Premiu Prometheus

Joi, 14 octombrie, în cadrul festivității de decernare a Premiilor Prometheus, scriitoarea Ileana Mălăncioiu a fost distinsă pentru întreaga carieră cu Premiul Opera Omnia de juriul prezidat de Andrei Pleșu.

Ileana Mălăncioiu a fost nominalizată la secțiunea literatură, alături de Simona Sora, în cadrul celor două categorii – Opera Omnia, respectiv Opera Prima. Muzicienii Remus Azoitei și Eduard Stan au primit distincția Opera Prima din cadrul celei de-a VIII-a ediții a Premiilor Prometheus.

Juriul a fost format din Livius Ciocărlie, la secțiunea literatură, Aurelia Mocanu, la secțiunea arte vizuale, Dumitru Avakian, la secțiunea muzică, și Alexandru Dabița, la secțiunea artele spectacolului.

Premiile, acordate de Fundația Anonimul, încă din 2002, artiștilor români pentru întreaga carieră și pentru debut, au o valoare netă de 100.000 RON (Marele Premiu Prometheus pentru Opera Omnia), respectiv 10.000 RON (Marele Premiu Prometheus Pentru Opera Prima).

» **„Sînt foarte fericită că am luat acest premiu, deoarece se compară domenii diferite. E destul de greu să compari poezia cu pictura și cu muzica. Le sînt foarte îndatorată celor care m-au susținut, mai ales lui Livius Ciocărlie. Oricare dintre noi putea lua acest premiu.” – Ileana Mălăncioiu**

„M-am născut într-o casă fără cărți”

Ileana Mălăncioiu

Cred că nu e aîft de important unde ne naștem, ci cum dă Dumnezeu să ne naștem. Mai ales în România, unde foarte puțini se pot lăuda cu faptul că ar fi la a treia generație de intelectuali. Am mărturisit cîndva că m-am născut într-o casă fără cărți și că primul roman pe care s-a întîmplat să-l citesc a fost *Pădurea spînzuraților*. Așezîndu-se pe un loc gol, l-am știut multă vreme aproape în întregime pe dinafară. Am mari îndoieli că romanului acesta, scris de un prozator venit de la țară, i-ar lipsi complexitatea psihologică. Dacă ne gîndim unde s-au născut Eminescu, Blaga, Cioran și alți autori români peste numele cărora nu se poate trece, cred că e de prisos să ne mai frămînte dilema de la care-am plecat. În ce mă privește, am mari îndoieli asupra faptului că Petru Popescu ar fi mai rafinat decît Eminescu și decît Blaga pentru că a scris *Zeu printre blocuri*. Exaltarea orașului nu mi se pare prin nimic superioară exaltării satului. Marea artă și marea cultură nu au nimic comun cu exaltarea de un fel

sau de altul. Clasificările după locul nașterii sînt valabile pentru țările și autorii care au complexul de a nu fi pătruns în istoria literaturii universale. N-am auzit pe nimeni că Tolstoi este un scriitor venit de la țară ori că Faulkner ar scrie despre fermieri. Nici că le-ar lipsi rafinamentul și cultura cetădenilor. Nu știu dacă veșnicia s-a născut la sat, așa cum spunea Blaga, dar am mari îndoieli că a avea acces la ea înseamnă ceva și a avea rafinament și complexitate psihologică ar însemna cu totul altceva. În ce mă privește, am regretat că am fost adusă pe lume într-o casă în care nu erau decît Biblia și cîteva cărți religioase și că am descoperit tîrziu bucuria lecturii. Dacă aș fi făcut altceva, pentru care erudiția ar fi fost mai importantă decît pentru poezie, probabil că handicapul ar fi fost mult mai mare. Oricum, nu pot schimba ce a fost. Și nimeni nu poate schimba.

Fragment din volumul Ilenei Mălăncioiu, *Recursul la memorie. Convorbiri cu Daniel Cristea-Enache*, apărut în colecția „Ego-grafii” a Editurii Polirom în anul 2003

BIOGRAFIE

- » Ileana Mălăncioiu a debutat în 1965 în revista „Lucașfăruș”.
- » După 1989 a lucrat la revistele „22” și „România literară”. Ileana Mălăncioiu este doctor în filosofie al Universității București. Pentru întreaga sa operă i-au fost acordate Premiul național de poezie „Mihai Eminescu”, Marele Premiu „Lucian Blaga”, Premiul „Alia” al revistei „Adevărul literar și artistic”, ediția I, și Premiul Național pentru Literatură al Uniunii Scriitorilor din România.
- » La Editura Polirom, Ileana Mălăncioiu a publicat: *Linia vieții* (1999), *Călătorie spre mine însămi* (2000), *Vina tragică* (2001), *A vorbi într-un pustiu* (eseuri, 2002), *Recursul la memorie. Convorbiri cu Daniel Cristea-Enache* (2003), *Crimă și moralitate. Eseuri și publicistică* (2006).

Căsnicii și divorțuri muzicale

Cînd, în 1995, Sergiu Celibidache îmi vorbea, în interviul luat pentru Radio Europa Liberă (www.euro-palibera.org/content/article/1842599.html), de ceea ce percepea ca un „vespar” muzical românesc și afirma, cu intuiția și siguranța ce îl caracterizau, că „nu avem decît un singur talent directoral, Mandea, [care] trebuie susținut cu orice eforturi...”, nici prin gînd nu mi-ar fi trecut că lucrurile ar putea evolua spre divorțul inegal și revoltător, înaintat astăzi de Orchestra Filarmonicii „George Enescu”. Indiferent de păcatele manageriale invocate, a interzice unui dirijor, după atîția ani la pupitrul Filarmonicii, să mai conducă vreodată prima orchestră națională a țării este un act de o aroganță inacceptabilă din toate punctele de vedere. După expresia folosită de Celibidache, el ilustrează ceea ce bătrînul dirijor detesta cel mai mult, numind „pînza de păianjen de intrigi și șovinism... purtat la extremă, caracteristic României”.

Altfel, căsniciile, inclusiv cele muzicale, își au drumul și destinul lor, iar în lumea muzicală, libertatea, căpătată brusc în urmă cu 20 de ani, a spart în mod evident solidaritățile și complicitățile de familie în întreg răsăritul Europei. De la migrarea spre Occident a numeroși instrumentiști, pînă la frustrările de ordin material ale celor rămași, evantaiul divergențelor în sînul orchestrelor a luat forme din ce în ce mai accentuate, vizibile în toate capitalele cu o tradiție muzicală, de la Budapesta, la Praga sau Varșovia.

În octombrie 1996, într-un interviu pentru Radio Europa Liberă, dirijorul Cristian Mandea evoca frustrările și reacțiile violente sindicale din Filarmonica pe care o conducea, dar vorbea în același timp cu măsură și atașament, cu eleganță intelectuală despre orchestra

SCRISOARE PENTRU MELOMANI

„Muzica nu trebuie înțeleasă, ea trebuie ascultată” (Hermann Scherchen)

Victor ESKENASY, Praga

sa (www.europalibera.org/content/article/1843092.html). Treisprezece ani mai tîrziu, divorțul este consumat și viitorul Filarmonicii „Enescu” stă sub semnul întrebării, într-un moment în care lipsa de fonduri și renumele ei, nu de primă clasă, o împiedică să aducă vreun dirijor de marcă din străinătate.

Cum se întîmplă, revoluționarii din orchestră nu au privit, se pare, în jur și nici nu au urmărit destinul altor formațiuni simfonice est-europene marcate de frustrări similare și care au traversat deșerturi asemănătoare. Filarmonica cehă este unul din aceste cazuri, în derivă de mai bine de un deceniu, dar care are șansa de a supraviețui în memoria internațională ca o formație excelentă, grație unei bogate colecții de înregistrări din vremea unui Karel Ancerl și Václav Neumann. Și la Praga, ca și la București, nemulțumirile au pornit din motive financiare, salarii mici, cîștiguri limitate în lipsa unor turnee majore, scăderea înregistrărilor pe disc.

La Praga, nemulțumirile și revoltele s-au succedat, determinînd, în 1992, plecarea unui bun dirijor, Jiri Belohlavek, devenit între timp o stea internațională la Londra. A urmat un interludiu de durată cu Vladimir Ashkenazy și determinat în mare măsură de contractele acestuia pentru înregistrări pe disc cu o casă japoneză și relațiile sale cu lumea muzicală europeană. Instrumentiștii de la Praga au găsit și aceste facilități în a-și îmbunătăți finanțele insuficiente, iar divorțul s-a produs după șapte ani, Vladimir Ashkenazy exprimîndu-se cu amărăciune despre indisciplină și lipsa de constanță și fair-play a orchestrei.

Vidul de autoritate și de calitate a continuat timp de patru ani în care instrumentiștii, incapabili să se pună de acord asupra unui dirijor tînar ceh, l-au ales ca lider pe Zdenek Mácal, un bătrîn șef de orchestră a cărui carieră, la pupitrul unor formații de mîna a doua, s-a desfășurat în anii comunismului, în exil. Confruntat cu indisciplinarea orchestrei, Mácal și-a dat demisia în 2007, în cursul unei noi crize. Iar declinul orchestrei a continuat...

Prestigiul de care se bucură muzica simfonică, prin tradiție, în Cehia, sponsorizarea serioasă și atracția pe care continuă să o exercite renumele Orchestrei Filarmonice au făcut ca orchestra cehă să-și asigure totuși, în permanență, dirijori principali invitați, de clasă internațională, cum a fost Sir Charles Mackerras, iar în prezent este austriacul Manfred Honeck, directorul muzical concomitent al Orchestrei Simfonice din Pittsburgh. Atracția pe

care o reprezintă orchestra de la Praga a facilitat și apropierea și, în cele din urmă, contractul încheiat cu Eliahu Inbal, elevul lui Bernstein și Celibidache, care timp de circa 15 ani a condus Orchestra radiodifuziunii din Frankfurt, remarcîndu-se prin ciclurile de concerte și înregistrări Bruckner, Mahler și Sostakovici. Inbal, al cărui contract efectiv a început în această stagiune, conduce în același timp Orchestra Simfonică Metropolitană din Tokyo și este director muzical al Operei *La Fenice*.

Și Filarmonica cehă și-a înnoit managementul. Vladimir Darjanin, instalat la 1 iulie, și-a propus acum să restaureze calitatea și, implicit, imaginea orchestrei. Venirea sa a fost condiționată de un acord cu instrumentiștii asupra drepturilor bănești. În urma negocierilor, de acum încolo orchestra își va păstra drepturile asupra tuturor concertelor transmise live și înregistrate de TV și Radio, iar instrumentiștii vor fi plătiți pentru fiecare difuzare a lor. Demiterea unui instrumentist va fi prerogativa exclusivă a directorului Filarmonicii. Orchestra cehă va începe din nou să cînte pentru radio și televiziune și își va organiza ea însăși turneele în țară și străinătate.

În sfîrșit, punct încă de litigiu, noul manager a anunțat că va încerca să scurteze contractul abia început al lui Eliahu Inbal și că va încerca să găsească un dirijor „cu o generație sau două mai tînar, care să acorde mai mult din timpul lui Filarmonicii cehe și muzicienilor ei...”, cu un grad mai mare de forță și energie”. Organizator al unui nou festival de succes, „Praga lui Dvorak”, noul director a decis că orchestra principală a festivalului va fi Filarmonica pragheză, iar înregistrările ei vor fi comercializate de casa de discuri proprie, după modelul altor mari orchestre europene.

În ce condiții asemenea măsuri de redresare după aproape două decenii de criză și declin artistic ar putea fi puse în practică și la București este o chestiune de discutat. La București, ministerul Culturii preferă să cheltuiască bani cu nemiluita la Festivalul „Enescu”, pentru orchestre străine, Filarmonica nu are o casă de discuri proprie și nici sponsorizările necesare pentru a aduce dirijori de clasă din străinătate. Dar, dincolo de toate, divorțul produs la Filarmonica „George Enescu”, oricît de mizerabil în sine și pentru renumele orchestrei, ar trebui să dea de gîndit pentru căutarea unor soluții cu adevărat înnoitoare, și nu de peticeală.

ROCKIN' BY MYSELF

Dumitru UNGUREANU

Incidentul

A rulat în anii '70 un film american intitulat *Incidentul*. Mai țin minte „acțiunea” și actorul principal, Tony Musante (care frîngea inima multor femei cu *Anonimul venețian*, replică la siropoasa *Love Story*). Gîndindu-mă la subiect, acum, îmi dau seama că era tipic peliculelor de consum. Totuși, mi-a rămas în HDD de-l port pe umeri, între urechi. Oare de ce? Ce întrebare! Păi, a rămas ca să am frază de început pentru articolul de față, nu?

Ați priceput deja că e vorba de noul disc Porcupine Tree – *The Incident* (Roadrunner, 2009). L-am primit cu un sentiment de bucurie ce nu se deosebea, în primă fază, de – cum să spun? – senzația de-a fi participat eu însumi la înregistrări. Și nu ca simplu spectator, ci ajutorul ajutorului inginerului de sunet, băiatul în ale cărui atribuțiuni intră căratul cablurilor de la un stativ la altul, de la turnurile de boxe la amplificatoare... Fiindcă la butoanele pupitrului de mixat nu voi fi avut acces, m-aș fi mulțumit să asist la lucrul lui Darcy Proper, de la studioul Galaxy, unde s-a făcut spațializarea 5.1. Aș fi învățat ceva? Destul, cred, cît să fac propriile variante surround ale unor piese favorite. Cine știe, poate nu-i timpul trecut...

Senzația de timp trecut, nu de pierdere a ceva irecuperabil, ci un fel de melancolie, o boală a spiritelor superioare domină muzica lui Steven Wilson, chitaristul, vocalistul, creierul Porcupine Tree. Nu scriu nostalgie, a scris-o chitaristul, pe a doua casetă distribuită ca produs PT. La drept vorbind, cu toate că a început ca o glumă, proiectul inițial din care s-a născut sonoritatea specifică Porcupine Tree este expresia unei nostalgii. La 20 de ani, Steven și prietenul său, Malcolm Stocks, alcătuiau istoria unei imaginare trupe de rock progresiv, ce-ar fi cîntat cu un deceniu înainte. Ca să compui și să înregistrezi muzică pentru a

» **Mi se pare straniu să ascult ceva ce sună al naibii de bine, să fie ca și cînd aparține celor de la care aștept încă o realizare discografică, deși aproape sigur știu că nu va veni!**

dovedi existența trupei, cînd talentul ți-ar permite orice exhibiție la modă, denotă un spirit ludic admirabil. Toate isprăvile comise de Steven Wilson stau sub semnul acestei înzeștrări. Uneori mă întreb dacă nu cumva identificarea lui cu progressive-rockul făcut de „înaintași” nu-i joacă feste. De exemplu, piesa *Veneno Para Las Hadas* de pe discul solo *Insurgentes* (2008) pare scrisă și executată de – măcar – doi tipi de la Pink Floyd, cu preponderență de Rick Wright, al cărui semn „se simte” pe textura clapelor. (Zic asta, gîndindu-mă că Rick a murit acum un an...)

Și pe *The Incident* sînt pasaje în care influența Pink Floyd se aude, și nu-i deloc supărătoare. Dar creează o așteptare nedefinită, de a cărei acțiune eu, unul, mi-am dat seama cu disconfort. E firesc să nu-ți faci prea bine inflexiunile sonore atribuite instinctiv formației sub al cărei steag puteai defila fără jenă. Mi se pare straniu să ascult ceva ce sună al naibii de bine, să fie ca și cînd aparține celor de la care aștept încă o realizare discografică, deși aproape sigur știu că nu va veni! Mă ciupec de piele ca să-mi revin. Nu-mi regăsesc luciditatea, în ciuda abluțiunilor repetate la intervale de timp ce ritmează parcă suita asta de 55 de minute, împărțită în 14 secvențe. (Îi mai trebuiau vreo 5 minute să fie cît *Amarok*-ul lui Mike Oldfield!) Monotonă, muzica nu-i. Nici nu suspectez vreo magie acustică susținută de efecte de bandă întoarsă și mesaje subliminale. Îmi las privirea să zăbovească pe fotografiile lui Lasse Hoile (grafica lui Hajo Mueller mi se pare mult sub nivelul unui Perjovschi), mă cucește griul predominant, galbenul mă dezmembrează, scenele pozate au aer de thriller englez. Nu distonează. Ba, aș zice că ilustrează muzica, dar asta e un fel de subapreciere...

» „Suplimentul de cultură” vă oferă în fiecare săptămână clasamente care oglindesc vânzările din lanțul de librării Cărțurești.

TOP CARTE

1

Castelul din nori s-a sfărâmat

Stieg Larsson
Editura: Trei

2

Învingătorul este întotdeauna singur

Paulo Coelho
Editura: Humanitas

3

Amintiri și povești mai deochiate

Neagu Djuvara
Editura: Humanitas

4

101 ponturi de bază în fotografia digitală

Michael Freeman
Editura: Litera Internațional

5

Confesiunile unui cafegiu

Gheorghe Florescu
Editura: Humanitas

Elena Vlădăreanu, călătorie în cultura bulgară

România și Bulgaria au avut destine asemănătoare. Au experimentat comunismul, au traversat tranziția, au intrat împreună în Uniunea Europeană. Corupția este o problemă gravă și, aparent, insolvabilă și de o parte, și de cealaltă a Dunării, iar dosarele fostei Securități rămân un mister atât în Bulgaria, cât și în România. Românii au dat de gustul litoralului bulgăresc, în timp ce bulgarii privesc cu jind la cum a crescut în ultimii ani cota culturii române pe piața internațională. Cu toate acestea, contactele între cele două lumi sînt practic inexistente în afara celor două-trei luni pe an, cînd românii iau cu asalt Albena și Balicul. Nu există traduceri din literatura bulgară contemporană, cele mai recente filme făcute în Bulgaria cu greu pot fi văzute pe la cîte un festival, cît despre arta vizuală contemporană nici nu mai e cazul să amintim.

Radio România Cultural vă propune ca, pe 18 octombrie, de Ziua Radioului și Culturilor Europene, să porniți într-o călătorie insolită prin cultura bulgară contemporană alături de Elena Vlădăreanu și de invitații săi.

Emisiunea „Focus: Bulgaria” va fi difuzată la Radio România Cultural pe 18 octombrie 2009, între 11.00 și 12.00. Poate fi ascultată și online, pe site-ul www.srr.ro. Detalii despre participanți puteți afla de pe blogul www.timpulprezent.radiocultura.ro.

<http://www.supliment.polirom.ro/>

Suplimentul DE CULTURĂ Saptaminal de Editura Polirom

EXCLUSIV ONLINE: știrile SDC

Zilnic, cele mai proaspete știri din cultură

Kagemusha. Kurosawa

Dragoș Cojocaru

Poate că pasiunea pentru Shakespeare l-a făcut pe Kurosawa să vadă o anume asemănare între el și nefericitul rege Lear, în decada de chin și transformare prin care a trecut începînd de la sfîrșitul anilor '60. Înlocuirea cu scandal de la regia superproducției *Tora! Tora! Tora!* (1970), eșecul comercial al lui *Dodes'ka-den* și, concomitent, al propriului lui studio, au surpat tronul lui Tenno (împăratul), așa cum era numit Kurosawa. A urmat, în decembrie 1971, o încercare de sinucidere. Din fericire eșuată.

Împăratul detronat care, din '43 și pînă în '65 realiza cîte un film pe an, s-a văzut adus în umilitoarea poziție de a cerși fonduri pentru noile sale proiecte. Fără succes: Kurosawa a semnat doar *Dersu Uzala*, în 1975, cu bani de la Moscova. I-a adus un mare premiu la Festivalul de la Moscova și un Oscar pentru film străin. Nu a fost suficient.

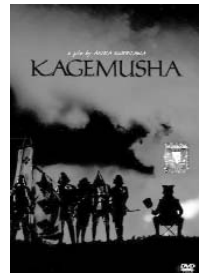
Semințele bune sădite din vreme, chiar involuntar, obișnuiesc să dea roade cînd nu te aștepti. „Salvarea” lui Kurosawa a venit din partea celor mai celebri admiratori ai săi, Francis

Ford Coppola și George Lucas. Mai ales acesta din urmă avea ce-i datora maestrului său japonez (structura poveștii din *Fortăreața ascunsă* îi oferise modelul aventurilor din *Star Wars*). Legenda spune că Lucas a obținut banii pentru Kurosawa de la studiourile Fox, ca favoare personală, studiourile fiind și ele interesate să obțină drepturile de distribuție pentru *Imperiul contraatacă*.

Cu Lucas și Coppola ca producători executivi, Akira Kurosawa a reușit să aducă pe ecrane *Kagemusha*, triumfală sa întoarcere pe tronul de unde căzuse. Un film care gestase în mintea sa ani la rînd și pe care, frustrat și măcinat de dorința de a crea, îl transpusesse într-o serie de tablouri.

A văzut Kurosawa în această tragică

poveste a „clonei” zdrobită de umbra copleșitoare a modelului său ecourii tulburătoare venite din propria lui experiență? A crezut că imaginea unei lumi care se sfîrșește în haos cînd oamenii încetează a mai crede într-un simbol este cîntecul său de lebedă artistic? Greu de spus. Din fericire, Tenno s-a înșelat, *Kagemusha* nu a fost sfîrșitul. Doar cîțiva ani mai tîrziu avea să realizeze *Ran*.

TOP FILM

1

Nașul

Regia: F.F. Coppola
Paramount Pictures
Ediție de colecție – 5 DVD

2

Gomorra

Regia: Matteo Garrone
Fandango

3

Cititorul

Regia: Stephen Daldry
Mirage Enterprises

4

Kagemusha

Regia: Akira Kurosawa
Toho Company

5

Mic dejun la Tiffany

Regia: Blake Edwards
Paramount Pictures

TOP MUZICĂ

1

Baladă lăutărească

Johnny Răducanu
Soft Records

2

Mark Knopfler Get Lucky

Mark Knopfler
Mercury Records

3

Hang on Little Tomato

Pink Martini
Heinz Records

4

Celebration (Greatest Hits)

Madonna
Warner Music Group

5

Baionarena

Manu Chao
Radio Bemba

Toamna se numără lansările

» Eseistul Angelo Mitchievici își va lansa la Sibiu primul volum de proză scurtă – *Cinema* –, apărut de curînd în colecția „Ego. Proză” de la Polirom. Lansarea va avea loc joi, 22 octombrie, ora 18.00, la Librăria Humanitas (Strada N. Bălcescu nr. 16). Prezintă, alături de autor: Paul Cernat, Dragoș Varga, Radu Vancu.

» Tot la Sibiu, vineri, 23 octombrie, se va afla poetul Emil Brumar pentru a-și lansa *Basmul Prințesei Repede-Repede*, alături de Veronica D. Niculescu (coautoare). Lansarea va avea loc la ora 18.00, la Librăria Humanitas. Prezintă: Bogdan Crețu, Radu Vancu, Dragoș Varga. Evenimentele sînt organizate cu sprijinul Centrului Cultural Interetnic Transilvania.

» Tot joi, 22 octombrie, la ora 18.00, la Librăria Avant-Garde din Iași (str. Lăpușneanu nr. 16), va avea loc lansarea romanului *Istoria romanțată a unui safari de Daniela Zeca*. Prezintă, alături de autoare: Livia Iacob,

Daniel Condurache, Antonio Patraș, Lucian Dan Teodorovici.

» Adrian Schiop va citi un fragment din romanul *Zero grade Kelvin* joi, 22 octombrie, de la ora 18.00, la Cărțurești Verona. *Zero grade Kelvin* va apărea în colecția „Ego. Proză” de la Polirom și se va afla în librării de la 1 noiembrie.

» Vineri, 23 octombrie, la ora 14.00, la Centrul Național Unesco „Ionel Perlea” din Slobozia va fi lansat romanul *Medgidia, orașul de apoi de Cristian Teodorescu*. Prezintă, alături de autor: Doru Bușcu, Ioan T. Morar, Oliviu Vlădulescu. Evenimentul va fi moderat de Mihaela Racovițeanu și va avea loc în cadrul Salonului anual de carte.

» Joi, 22 octombrie, la ora 18.30, la Librăria Mea din Pitești (Str. Crinului nr. 51), va avea loc lansarea volumului *Mihai Șora. O filosofie a bucuriei și a speranței* de Leonid Dragomir, recent apărut la Editura Cartea Românească.

FOTO: Radu Afrim

Flirt cu moartea

Afrim trage moartea de mustață. O apucă de picioare, o ia în brațe, o scapă pe jos, îi dă o țigară și-i arată un fund de toată frumusețea, într-o comedie tentaculară cu substanță politică, scrisă de Dimitre Dinev, autor implicat sociopolitic, și prelucrată de regizor.

Mihaela Michailov

Moartea vizibilă sau invizibilă bîntuie spectacolele lui Radu Afrim, fie că este vorba de urma ei caldă care respiră prin burlanul unei lumi de cartier cu puști transformați în bucăți de carne tocată de violențe iminente (*Plastilină*), de prezența ei anunțată brusc după o lungă absență în viață (*E doar sfîrșitul lumii*), de îmbrățișarea ei tulburătoare atunci cînd ucizi tot ce iubești (*Adam Geist*). Moartea dă vieții o aură de singurătate, de regret, dar și de imensă dorință de a trăi. Cîntînd nebunește, dansînd și rîzînd în hohote. Moartea face viața suportabilă. Linia de demarcație se transformă în estetica spectacolelor regizate de Afrim în graniță de profundă coliziune, în comprimare a distanței, care face ca viii să existe pudrați de pigmentul morții și morții să apuce strîns de volanul vieții.

Un tip de complicitate existențială, de țesătură cu ochiurile morții scăpate în viață este vizibil preocuparea principală a regizorului Radu Afrim în bucla de timp și de lume creată în *Sufletul*.

Puncte de veghere, spectacol care a avut premiera în Festivalul Zile și Nopti de Teatru European, desfășurat la Brașov în perioada 26 septembrie – 4 octombrie.

Variante de raportare și metaraportare la moarte, comentarii ale impulsurilor pe care un corp mort le trezește în fiecare, suprapuneri de autoficțiune, număr de streaptease și bocete, reflecții asupra condiției de emigrant estic, invenții lingvistice, toate compun o atmosferă în care crusta giumbușlucară nu anulează nici o secundă miezul și miza politică a spectacolului. În *Sufletul...*, politica și estetica priveghiului sînt axele de forță, centrul în funcție de care se ordonează spațiul conceptual propus de regizor.

Un spectacol substanțial politic

Spectacolul începe cu vîrfurile degetelor în moarte, cu pășirea în sfîrșitul care nu e niciodată definitiv sfîrșit, și se termină în calupuri de scene care repun moartea la masa vieții ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, ca și cum totul e

doar o problemă de fixare și re poziționare a percepției. Moartea își reia locul în viață.

În jurul unui mort se strîng familia, prietenii, o bocitoare, măști de miel, mai precis o lume care jelește plătit și rîde pe gratis. Moacele copiilor morțului – excelent aleși puștii din spectacol –, aparițiile bocitoarei, punctate vestimentar cu extrem de multă acuratețe pentru detalii și nuanțe cromatice individualizante (Cosmin Florea, student în anul I la scenografie, demonstră un ritm costumar rafinat), vitalitatea și ghidușile prietenilor (Alin Florea, Liviu Pintileasa și Emilian Oprea – un trio omogen), dansul frenetic al prostituatei (Mihaela Trofimov) sînt semnele unui zopos cu amprenta bioritmului ritualic balnic articular fără stridențe. Afrim topește contrarii, mixează sunete sparte, o romanță și bocete, într-o stare de priveghi care se termină în orgie. În această complicitate de conținuturi stă miza spectacolului. Rolul-arc îi revine Lilianeii Ghiță, o actriță cu o prezență care arde forța impulsivă și vulnerabilitatea carismatică. Ea e diva priveghiului, bocitoarea cu părul sîrmos ca o mătură care face din plîns un performance de mare autenticitate.

Afrim concepe un spectacol substanțial politic, care dezbate acid, cinic și hazos experiența fundamentală a dislocării și relocării, într-o lume lăcuită de globe trotteri, cu ficțiuni de drum mereu pe drum, cu semnele unui balcanism replantat pe peluza amintirilor. În *Sufletul...* intrăm în viața unor oameni care împrumută țări și le dau la schimb fabuloase experiențe personale, bocete în care istoria rînjește pînă cînd fălcile evenimentelor crapă. Arhiva amintirilor unor emigranți stabiliți în Austria este reconstruită tandru, comic și cu inevitabile rupturi conflictuale la nivel de structură și de conținut hazliu. Afrim știe să spargă cercul acțiunilor și poveștilor hazoase și să infiltreze momente de mare tristețe pe care flirtul cu moartea le face puternice.

Magia sinistră a sfîrșitului ca un imens show lulesc, mai presus de orgoliul viețuirii și de frica morții, într-o cameră în care totul te costă. Cam așa se accesează punctele de veghere.

FOTO: Radu Afrim

VOI N-AȚI ÎNTREBAT
fără zahăr VĂ RĂSPUNDE

BOBO

Interviu

— De cînd am rămas singură, viața mea s-a schimbat brusc în bine. Mă simt mult mai împlinită și fericită. Dintr-odată viața mea are un rost, un sens, a căpătat o formă. Și asta s-a întîmplat imediat ce a dispărut motanul. Într-o zi a plecat pur și simplu și dus a fost. Nu știu cum exact și în ce condiții. Poate a plecat spre o viață mai bună, poate nu... O vreme am crezut că o să sufăr, o să-mi pară rău, pentru că e normal, am stat atîția ani împreună, și la vîrsta mea, singurătatea e destul de greu de suportat. Dar n-a fost așa. De cum a plecat motanul din casă, jur, parcă toată existența mi s-a luminat dintr-odată. Serios vă zic. Mănînc mult mai bine. Dorm mai mult. M-am și îngrașat un pic, în fine, sînt mai veselă. Înainte nu era așa. Am avut viața grea, vă zic sincer. Motanul mă mușca și mă zgîria cînd mi-era și mie mai somn și voiam să stau liniștită undeva. Plus că dormeam pe unde apucam, pentru că, bineînțeles, motanul ocupa cele mai bune locuri, cele mai moi perne. Îmi venea să mă sui pe bibliotecă să pot sta și eu liniștită. El n-ar fi ajuns acolo, pentru că era gras. L-am văzut de cîteva ori pregătindu-se să sară, dar n-a îndrăznit niciodată. Știa că e prea mult pentru un gras ca el. Greu mi-a fost, serios vă spun. Da... Așa e cînd locuiești cu un mascul în casă. Cere foarte multă atenție, voia cocoloșit, cele mai moi perne și cea mai bună mîncare. Și eu? Rămîneam cu nimic. Dacă îmi fura mîncarea din castron!? Și parcă ce, puteam să mă pun cu el? Păi era

doblu. De două ori cît mine. Și ce bătăi îmi mai îpușca, of of, miau, miau. L-au dus oamenii undeva și asta a fost tot. Acum îmi dau mie toată atenția, toată mîncarea. Permanent mă mîngîie. Am niște oameni tare drăguți. O familie, ea așteaptă și un copil. Cam asta... ce să vă mai zic?...

— Stop. Tăiați, băieți! Bine, doamnă pisică, mulțumim mult. E suficient. Alo, porumbelii, strîngeți cablurile mai repede! A ieși bine, să știți.

— Da? Eu n-am mai fost la televizor niciodată.

— Nu vă faceți griji. Mă rog, îl mai lucrăm noi la montaj, dar o să iasă un reportaj de primă clasă. Acum trebuie să fugim pentru că mai avem astăzi un cățel cu o hernie și un liliac foarte bătrîn. Tre' să-l prindem pînă se lasă seara ca să nu plece la lucru. E cel mai bătrîn liliac din România și încă mai zboară, la vîrsta lui, vă vine să credeți?

— Oau.

— Filmul o să intre de duminică asta în două săptămîni, la prînz, pe Animal Planet. Nu uitați să vă uitați. După care selectăm cele mai frumoase povești și facem un concurs în platu. Poate aveți noroc și vă ia.

— Ar fi frumos.

— Din păcate, nu hotărîsc eu, ci un comitet de găini. Semnați aici vă rog, cu gheruța. Așa, mulțumesc. Au, m-ați călcat pe aripă.

— Vai, scuze.

— Nu-i nimic, mulțumesc. Băieți, gata? Hai! Am zburat, sărutlăbuța și toate cele bune. Flu flu flu flu flu...

Suplimentul DE CULTURĂ

Marcă înregistrată – Editura Polirom și „Ziarul de Iași”. Proiect realizat de Editura Polirom în colaborare cu „Ziarul de Iași”. Se distribuie gratuit împreună cu „Ziarul de Iași”.

Adresă: Iași, B-dul Carol I, nr. 4, etaj 3, CP 266, tel. 0232/ 214.100, 0232/ 214111, fax: 0232/ 214111

Colegiul editorial: Emilia Chiscop, Florin Lăzărescu, Lucian Dan Teodorovici (senior editor)

Redactor-șef: George Onofrei

Redactor-șef adjuncț: Anca Baraboi

Secretar general de redacție: Florin Iorga

Rubrici permanente:

Adriana Babeți, Bobi și Bobo (Fără zahăr), Emil Brumar, Dragoș Cojocaru, Emilia Chiscop, Mădălina Cocea, Daniel Cristea-Enache, Radu Pavel Gheo, Florin Lăzărescu, Veronica D. Niculescu, Adrian Olaru, Diana Soare, Lucian Dan Teodorovici, Luiza Vasiliu.

Carte: Doris Mironescu, C. Rogozanu, Bogdan-Alexandru Stănescu.

Muzică: Victor Eskenasy, Dumitru Ungureanu.

Film: Iulia Blaga. **Teatru:** Mihaela Michailov.

Arte vizuale: Constantin Vică.

Caricatură: Lucian Amarîi (Jup).

Grafică: Ion Barbu. **TV:** Alex Savitescu.

Actualitate: Robert Balan, R. Chiruța,

Ciprian Nedelcu, Veronica D. Niculescu,

Elena Vlădăreanu, Cristina Hermezui.

Publicitate: Oana Asaftei, tel. 0232/ 252294

Distribuție / Abonamente: Mihai Sărbu, tel. 0232/ 271333. Media Distribution S.R.L., tel. 0232/ 216112

„Suplimentul de cultură” este înscris în Catalogul presei interne la poziția 2378. Pentru abonamente vă puteți adresa oricărei Agenții Rodipet din țară sau oricărui oficiu poștal. Cititorii din străinătate se pot abona la adresa: export@rodipet.ro.

Tarife de abonament: 18 lei (180.000) pentru 3 luni; 36 lei (360.000) pentru 6 luni; 69 lei (690.000) pentru 12 luni

Tipar: Print Multicolor

Responsabilitatea juridică pentru conținutul articolului îi aparține autorului » „Suplimentul de cultură” utilizează fluxurile de știri NewsIn » Manuscrisele primite la redacție nu se înapoiază

ENȚICLOPEDIA
ENCARTA

Luiza VASILIU

Guy

Pe 11 octombrie 2009 s-a încheiat, undeva prin pustietățile Kazahstanului, „misiunea poetică socială”. Misiunea a fost dusă la bun sfârșit de un clown. Clownul a zburat 11 zile în spațiu. Mă urmăriți? Să încerc mai bine o prezentare clasică a situației. Guy Laliberté, fost acordeonist, acrobat pe funia întinsă, aruncător de flăcări, actual jucător de poker (profesionist), fondator al celebrului Cirque du Soleil și unul din cei mai bogați oameni din lume, tocmai a împlinit 50 de ani. Cadoul pe care și l-a făcut singur l-a costat 35 de milioane de dolari și l-a trecut pe lista turiștilor spațiali: e al șaptelea călător civil în spațiul aerian, după alți șase milionari despre care ne-am obișnuit să spunem că-s excentrici. Guy pare oricum mai simpatic decât toți. Canadianul a purtat un nas de clown în majoritatea aparițiilor dinaintea plecării, în timp ce urca scările astronavei Soyuz sau când transmitea primul mesaj din spațiu. A urcat în capsula rușilor cu nouă nasuri de clown la el, propunându-și să-i convingă pe cei doi colegi de zbor, doi cosmonauți veritabili, să se prostescă și ei puțin. Ba mai mult, culmea impertinenței, a declarat că vrea să-i gîdile în somn (oare gîdilatul se simte altfel cînd nu te mai lipește gravitația de pămînt?). Guy Laliberté e primul clown din spațiu, așa cum a spus Bono. Și chiar dacă n-ar fi spus-o Bono, ne-am fi prins și singuri. Guy nu e doar clown: acum doi ani, după ce-a aflat că un copil moare la fiecare opt secunde din cauza apei contaminate, a înființat Fundația „One Drop”, menită să aducă în atenția publicului problema resurselor limitate de apă potabilă din lume. Pe 9 octombrie 2009, Guy a transmis în direct din spațiu, în timpul unui spectacol grandios în care balerini din Moscova au dansat, Bono a cântat, Al Gore a mai ținut o lecție, iar Yann Martel a citit un poem intitulat *Ce-a avut de spus picătura de apă*. Cu alte cuvinte, Guy Laliberté a pus la cale misiunea lui „poetică și socială” cu nas de clown și s-a plimbat prin stația spațială internațională ca să ne convingă pe toți să folosim ambele fețe ale foii de hîrtie sau să nu mai lăsăm apa să curgă atunci cînd ne spălăm pe dinți. Ențiclopedia, fană înflăcărată a nasurilor de clown, promite să se scrie de-acum încolo singură, față-verso, cu pastă de clorofilă, pe aripile avioanelor de hîrtie care-or să se vîndă la standurile cu vată de zahăr ale Cirque du Soleil.

C(inema): Guerrilla

Dacă în remake-ul *Ocean 13* (și în continuările de după) Steven Soderbergh se juca punînd față în față organizarea la milisecundă a unei spargerii complicate cu organizarea la milisecundă a producției unui film, calibrînd toate elementele în funcție de punctul de referință, în *Che* el nu face un lucru prea diferit.

Soderbergh o spune singur într-un interviu, lucru care ne poate face să credem, gîndindu-ne la filmografia sa, că e (ca și Quentin Tarantino) nu un cineast angajat sau condus de vreun subiect, ci unul îndrăgostit de ideea de cinema. „Not that I would ever claim that the two are similar in any significant way, I just felt I understood being out in the jungle with a group of people trying to do something, that at least I could wrap my head around that, because the analogies to making a film are very similar”, spune el referindu-se la partea a doua a lui *Che*, care se referă la experiența lui Che Guevara din jungla boliviană. Cele de mai sus îl pun pe Soderbergh la adăpost de posibilele acuzații că ar fi de stînga. (Oricum recunoaște că nu e marxist.) De altfel, ideea proiectului aparține actorului Benicio Del Toro și producătoarei Laura Bickford, nu lui Soderbergh.

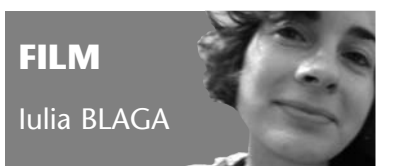
Am văzut mai ales al doilea *Che* (primul se ocupă de sprijinul dat de Che Guevara revoluției cubaneze), cu gîndul la un film așteptat pe marile noastre ecrane, *Portretul luptătorului la tinerete*, lungmetrajul de debut al lui Constantin Popescu, concentrat pe Ion Gavrilă Ogoranu și pe tovarășii săi din rezistența armată din Făgăraș. Un lucru au în comun

filmul lui Soderbergh și filmul lui Popescu (așteptat pe ecrane în această toamnă): accentul pe viața izolată de zi cu zi, pe experiența imediată și pe senzația de timp creat din detalii, cu toate informațiile documentate. Intenția de a ne prezenta eroii eliberați de epite, aproape

ca într-un documentar observațional. Soderbergh are mereu în ochi firul epic, astfel încît în aproape sută la sută din cazuri secvențele se succed perfect logic.

Cele două părți diferă

Che: Argentinianul/Che: Part One și *Che: Guerrilla/Che: Part Two* au împreună patru ore și jumătate, fiind nu doar la Cannes prezentate împreună, pentru că alcătuiesc versanții aceluiași film. Ascensiunea și decăderea.

FILM

Iulia BLAGA

Stilistic însă, cele două părți diferă. Primul e eteroclit și calofil, al doilea mult mai unitar, așezîndu-se ca mușchiul verde peste jungla boliviană și peste pregătirea sfîrșitului (prinderea și uciderea lui Che Guevara). Deși Benicio Del Toro e pregnant fără să iasă în evidență, scenariul dînd importanță și celorlalți revoluționari, și deși Che Guevara consideră că revoluționarul trebuie să iubească oamenii, Soderbergh refuză sentimentalismul cu riscul de a obține o operă rece. Dar nu asta e problema. Nu doar din pricina celor 135 de minute, ci și a structurării plane a materialului, povestea cu final cunoscut se termină, pentru unii, prea tîrziu. Deși impresionante la nivelul producției și cu destule secvențe interesante, cele două părți nu reușesc să facă nici separat, nici împreună un mare film.

Che: Guerrilla/Che: Part Two, de Steven Soderbergh.
Cu: Benicio Del Toro, Carlos Bardem, Demian Bichir, Joaquim de Almeida, Franka Potente

Parameciul. O dezbatere

Cei doi studenți stau în fund și își leagă picioarele în gol.

— la de-aici, nu te mai gîndi la prostii! îi întinde unul celuilalt o sticlă de bere. Ce mă enervează oamenii ăștia care fac tot posibilul ca să nu se bucure de viață. Sex și alcool, asta-i viața. Asta-i sănătate curată.

— Sex, mai înțeleg, dar alcool de unde și pînă unde? întrebă amicul și dă pe spate sticla cu bere.

— Eu am o teorie: să nu-ți pese! Și sexu', și alcoolu' te-nvață să nu-ți pese.

— Să nu-ți pese de ce? Că de ceva tot îți pasă, vrei, nu vrei.

— Să nu-ți pese de chestiile alea care te fac moluscă, care te deprimă. Să nu te gîndești la moarte. Uite, să mor io, io sînt nemuritor!

— Nemuritor ca parameciul!

— Cum nemuritor ca

parameciul?

— Parameciu-i nemuritor.

— Ce tîmpenii mai sînt și astea?

— Da, domnule, parameciu-i nemuritor. S-a demonstrat științific. Au făcut experimente. Au izolat un parameci și-au observat că, teoretic, dacă nu intervine vreun accident, parameciul nu moare niciodată.

— Cum naiba să nu moară niciodată?

— Dacă-ți spun. Parameciul se înmulțește asexuat. Cînd îi vine vremea de-nmulțire, se împarte în doi indivizi absolut identici. Și copiii parameciului la fel. Un savant a urmărit vreo șase

TRIMISUL NOSTRU SPECIAL

Florin LĂZĂRESCU

mii de generații și n-a găsit nici o diferență, dar absolut nici una, între tipu' din prima generație și parameciul din generația șase mii șai'ș'patru. De altfel, dacă ai citi ce zice teoria evoluției, ai vedea că moartea a apărut pe tapet mai tîrziu, odată cu înmulțirea sexuală a organismelor. Adică, odată cu sexul, instinctele vieții au fost tulburate, definitiv, de instinctele morții. Așa că, dragul

meu, dă-mi voie să-ți spun că te contrazici în chestia cu sexul. Cînd viața s-a mai complicat o țîră, a apărut și moartea. Dacă nu cumva ești parameci, dacă te înmulțești sexual, te-ai ras! Te-ai șters la bot de nemurire.

Ușa de la balcon se deschide și prin ea scoate capul un alt amic:

— Bă, voi ați dispărut cu berea și faceți filosofie?! Haideti înăuntru, că-i chef adevărat.

ISSN 1584-8272

9 771 584 827000 245